

Niets uit deze working paper mag overgenomen, gekopieerd of gerefereerd worden zonder de uitdrukkelijke toestemming van de auteur. Auteursrechterlijke bescherming geldt voor de volledige tekst, de ruwe data, alle presentaties incl. tabellen en grafieken en alle daarop gebaseerde analyses en interpretaties.

Partij-belangengroepenrelaties in Vlaanderen

Een verkennende analyse van de programmatische beïnvloeding door georganiseerde belangengroepen en middenveldorganisaties in het verkiezingsjaar 2013-2014

©Tom Schamp, UGent, 2017

Samenvatting

In deze working paper lichten we de contacten tussen partijen en belangengroepen en middenveldorganisaties toe vanuit het perspectief van de belangengroepenorganisaties (BGOs). De studie vertrekt vanuit de centrale doelstelling van belangengroepen, nl. grip krijgen op het politieke besluitvormingsproces, in casu op de inhoud van de verkiezingsprogramma's van de politieke partijen, op de inhoud van de regeerakkoorden en op de inhoud van de ministeriële beleidsbrieven. De focus ligt op de *sterkte*, de *aanpak* en de *gepercipieerde impact* (of beleidskeuzebeïnvloeding) die van de contacten en relaties uitgaat. Het versturen van een verkiezingsmemorandum is hierbij in de regel het beginpunt. De data werden verzameld bij een steekproef van 471 BGOs (uit een populatie van meer dan 650 organisaties) representatief verdeeld over 41 thematische clusters (cf. Schamp 2016a, 2016b). Het onderzoek beperkt zich tot het verkiezingsjaar 2013-2014 (samenvallende deelstatelijke, federale en Europese verkiezingen), inclusief de regeringsformatie en de samenstelling van de kabinetten.

De belangrijkste conclusies met betrekking tot **de sterkte van de contacten** zijn dat **belangengroepen en middenveldorganisaties actiever worden naarmate de verkiezingen naderen** en dat –op Vlaams Belang na– aan de vooravond van de verkiezingen alle (traditionele) partijen in min of meer gelijke mate worden benaderd. Wat de vorm van de contacten betreft, concluderen we dat **CD&V meer dan andere partijen structurele contacten en relaties** toelaat, maar dat het leeuwendeel van de contacten plaatsvindt op specifieke dialoogmomenten, debatten, vergaderingen door de belangengroepenorganisaties georganiseerd (voor alle partijen het geval) of ter gelegenheid van een studiedag, seminarie of bijeenkomst door de partij georganiseerd (voor CD&V en Groen vooral het geval). De belangrijkste conclusies met betrekking tot de impact die belangengroepen zichzelf toedichten op de programmatische functie van politieke partijen zijn dat **de inhoudelijke of programmatische impact vooral gerealiseerd wordt op het Vlaamse beleidsniveau, en bij de drie centrumlinkse partijen in het bijzonder: in de pre-electorale periode geldt dat vooral voor de CD&V en Groen**. Op basis van deze bevindingen vinden we aansluiting bij eerder onderzoek naar de sterkte, vorm en impact van partij-belangengroepenrelaties in Vlaanderen (Schamp 2016b), meer specifiek voor die BGOs waarvan op basis van hun zelfinschatting **gesteld kon worden dat de impact van de sterkste contacten** (lees: actief op de drie momenten) **tevens het grootst is**. Er blijkt dus een belangrijke overlap te bestaan tussen de drie dimensies van de partij-belangengroepenrelaties (sterkte, vorm en impact). Wat we op basis van de hier verzamelde gegevens **niet bevestigd** zien, is dat **partij-belangengroepenrelaties patronen van traditionele verzuiling of van neo-corporatistische besluitvormingsstructuren duidelijk zouden weerspiegelen**. Veeleer gezond pragmatische ligt aan de basis van de partij-belangengroepenrelaties... en dus van een verschuiving naar meer open, flexibeler en gevarieerdere relatienetwerken.

1. Inleiding

“[In] political science we are mainly concerned with the political activities of interest groups.” (Sodaro 2008:281) Belangengroepen worden op diverse manieren omschreven. Een van de meest gangbare en aanvaarde definities is deze waarbij drie elementen centraal staan: (1) individuele of groepsbelangen, (2) belangenaggregatie of de prioriteitenstelling en (3) belangenverdediging. (Almond, Powell 1972: 72 e.v) Belangengroepen vervullen een politiek relevante rol van zodra ze (groeps)belangen bundelen in een eisenpakket waarvoor ze de aandacht bij de politieke actoren opeist. Dat gebeurt niet zelden door die eisen aan politici of politieke partijen over te maken. Belangengroepenorganisaties zijn in meerdere opzichten een soort ‘brokers’ (Heaney, 2010 [2009] in: Allern, Bale 2012:11) waarbij ze in continue competitie met elkaar staan en met de andere politiek relevante actoren voor de niet ongelimiteerde aandacht van de bestuurders-politici.

Bepaalde belangengroepen hebben structurele banden met politici of politieke partijen uitgebouwd, bij andere belangengroepen gaat de relatie niet verder dan *ad hoc* contacten. (Rasmussen, Lindeboom 2013) Het merendeel van de partij-belangengroepenrelaties in Vlaanderen heeft echter een georganiseerd en dus een niet-toevallig karakter. (Schamp 2016b). Vaak ontstaan die niet-toevallige contacten en relaties op specifieke tijdstippen bijvoorbeeld naar aanleiding van bijzondere ‘actuele’ maatschappelijke, economische of politieke vraagstukken of ter gelegenheid van een event (zoals een partijcongres, een verkiezingscongres, een studiedag, infovergadering etc.) waardoor een soort politieke opportuniteit ontstaat. (Meyer, Imig 1993) Als belangenbehartigers politieke partijen en hun mandatarissen en medewerkers vanuit hun programmatische of beleidsbeïnvloedingsrol contacteren dan doen ze dat om de beleidsagenda mee te beïnvloeden. (Truman 1951) **Een schoolvoorbeeld van een episode waarin de contacten tussen politieke partijen en belangengroepen en middenveldorganisaties intensifiëren, is het momentum dat elke (parlementaire) verkiezing vormt.** Verkiezingen zijn de scharnieren waarop de deur van de democratie draait: het zijn momenten waarop de partijpolitieke en ideologische evenwichten vastgelegd worden in de verhouding tussen (bestuurs)meerderheden en oppositie.

In dit onderzoek gaan we na tot welke partij-belangengroepeninteractie de samenvallende deelstatelijke, federale en Europese verkiezingen van 25 mei 2014 hebben geleid, en met welk resultaat. De vraag is immers niet alleen of die relaties terug in de tijd getraceerd en geïnventariseerd

kunnen worden, de vraag is evenzeer of eventuele verschillen tussen de partijen belangrijk genoeg zijn om eventuele verschillen in de beïnvloeding van de beleidskeuzes van diezelfde partijen te verklaren.

Het aspect beïnvloeding van de programmatische functie van politieke partijen vanuit de positie van belangengroepen en middenveldorganisaties wordt in het volgende deel kort theoretisch toegelicht. In het daarna volgende deel wordt de empirie gepresenteerd. In het conclusief gedeelte lijsten we de belangrijkste bevindingen op met betrekking tot de sterkte, vorm en impact van de bestudeerde partij-belangengroepenrelaties en aangaande de samenhang tussen de drie dimensies.

2. Situering en probleemstelling

In januari 2017 maakte de verbruikersorganisatie Test-Aankoop haar *'Rapport van de ministers'* bekend. Daarin wordt de stand van zaken opgemeten van de uitvoering van verkiezingsbeloften en van de ministeriële beleidsbrieven op vlak van consumentenzaken en de bescherming van de rechten van consumenten. Die evaluatie is het tussentijds sluitstuk van een omvangrijke beleidsbeïnvloeding vanwege de verbruikersunie, want niet minder dan "honderden brieven over verschillende onderwerpen die onder hun bevoegdheden vallen, werden verstuurd." (Bouhy, Van den Broeck 2017: 14)

De centrale onderzoeksvraag "**hoe effectief zijn belangengroepen en middenveldorganisatie in het beïnvloeden van de beleidskeuzes van politieke partijen in de aanloop naar vertegenwoordigende verkiezingen?**"¹ sluit aan op de probleemstelling van dit onderzoek naar partij-belangengroepenrelaties: we hebben geen precies zicht op die relaties (noch op de frequentie van de contacten, noch op de vorm en duurzaamheid) noch op hun programmatische impact bij de politieke partijen. In casu gaat het om de inhoudelijke of programmatische impact op de verkiezingsprogramma's via de partij-belangengroepenrelatienetwerken.

In de literatuur over partij-belangengroepenrelaties worden volgende voor dit thema relevante onderzoekstromingen van elkaar onderscheiden:

¹ Ter gelegenheid van de korte survey bij de belangengroepen en middenveldorganisaties werden tevens twee andere periodes onderzocht, nl. de regeringsformatiegesprekken en de installatie van de ministeriële kabinetten, maar deze worden in de voorliggende paper niet in detail uitgewerkt noch besproken. Enkel in de conclusie komen we op een aantal opvallende zaken in verband met die twee postelectorale periodes terug.

- Een stroming die zich bezig houdt met de (historische) beschrijving van de positie, rol en ontwikkeling van belangengroepen in de politieke democratie (Baumgartner, Leech 1998; Thomas 2001; Binderkrantz, et al. 2014)
- Een stroming die zich bezig houdt met het controleren van de (maatschappelijke, economische, politieke) impact die belangengroepen realiseren (Farrer 2012; Fraussen 2013)
- Een stroming die de relatie onderzoekt tussen de ontwikkeling en de impact en programmatische beïnvloeding van politieke partijen specifiek tracht te verklaren (historisch/organisatorisch/strategisch, ideologisch, kosten-baten logica (*rational choice*), normatief...). (Allern 2006, 2010; Binderkrantz 2008; Binderkrantz, Kroyer 2012)

We kunnen het centrale vraagstuk dus reduceren tot de vraag of, hoe en in welke mate welke BGOs er in slagen de programmatische rol van politieke partijen te beïnvloeden.

Of en welke belangengroepen en middenveldorganisaties aansluiting vinden tot de politieke partijen hangt van meerdere factoren af: o.a. van hun ontstaansgeschiedenis en het feit of ze historische banden hebben ontwikkeld en zijn blijven onderhouden met politieke partijen (cf. de *partisan parties*, *mass parties*) of tot politieke conglomeraten zijn uitgegroeid (cf. *pillar parties*) (Katz, Mair 2012), de mate waarin belangengroepen deel uitmaken van het politieke systeem (cf. het neocorporatistisch *insider model* (Maloney et al 1994) versus het *corporate pluralism* (cf. Rokkan 1966)), de mate waarin ze hun interne en externe representativiteit benutten om de politieke besluitvormers te beïnvloeden, de mate waarin er ideologische overlap of structurele clustering bestaat (cf. verzuiling), de mate waarin maatschappelijke breuklijnen al dan niet gepolitiseerd geraken (Lijphart 1968) enzovoort.

Hoe meer factoren vervuld zijn, hoe groter de kans dat een BGO haar boodschap bij een of meerdere partijen toegang zal vinden of zal kunnen verkrijgen. Bij sommige partijen –nl. de oude massa- of zuilpartijen- zien we meerdere voorwaarden vervuld (cf. de historische banden met de standen bij CD&V of het ontstaan van de Sp.a uit de 19de eeuwse arbeidersbeweging). (Duverger 1951, 1967) Bij andere partijen zien we vooral een kritische houding ten aanzien van het middenveld en geldt het prerogatief van de politiek (cf. Open VLD, Vlaams Belang, N-VA). Andere partijen kunnen tussen die beide uitersten worden gesitueerd.

2.1 Historische partij-belangengroepenrelaties

Traditioneel staat CD&V dicht bij Beweging.net (vroeger ACW), de Boerenbond en Unizo (het vroegere NCMV). De partij was in de naoorlogse periode tot en met de jaren tachtig de kern van de katholieke zuil, die de sterkste was van de drie zuilen in België. Ze tekende voor een hechte en exclusieve relatie die decennia lang heeft kunnen overleven op de electorale successen (en bijhorende macht en invloed)

van de partij (De Winter, 1999: 94). Toen de electorale neergang nationaal werd ingezet, stegen de spanningen tussen de standen onderling en tussen de standen en de partij. “De Vlaamse christendemocratische partij is geëvolueerd van een formele standenpartij naar een sterke zuilpartij en later naar een relatief standenloze partij met andere klemtonen (Vlaamsgezindheid, brede volkspartij, ook niet-gelovigen etc.). Samengevat is de CD&V een neo-pluralistische partij, waarbinnen (historisch) meerdere belangengroepen zichtbaar zijn vertegenwoordigd, maar waarbij het niet langer zo is dat het deze belangengroepen alleen zijn die de partijpolitieke besluitvormingsprocessen en de strategische krijtlijnen uitzetten. De ruggengraat die de standen ooit vormden binnen CD&V is al enige tijd blootgesteld aan botontkalking. De exclusieve banden zijn afgezwakt.” (Wauters, Schamp 2014:4)

Ter vergelijking, de socialistische zuil is veel minder gekenmerkt door onderlinge competitie bij de verschillende zuilorganisaties omdat ze centraal gedreven werden door ideologie van de Socialistische Gemeenschappelijke Actie (opgericht in 1950 als reactie op de eclatante verkiezingsoverwinning van de CVP). De relatie tussen socialistische partij en zijn ideologische zuilorganisaties zoals het ABVV of de *Socialistische Mutualiteit* is er anderzijds steeds een geweest van omgaan met successen en mislukkingen van de partijtop. Door die traditie van zich afwisselende op- en neerwaartse electorale resultaten, was de schok bij de electorale achteruitgang van de socialistische partij in 2007 bijvoorbeeld veel minder groot dan bij de christelijke organisaties, waar de oppositiekur van de partij van 1999-2004 als een ware kaakslag aankwam en de eenheid van de christelijke zuil aantastte.

Een derde politieke formatie waar een zekere invloed te verwachten valt van belangengroepen, is de groene partij. Uit een studie van Walgrave (1995) blijkt dat het Agalev van de beginjaren met name met de nieuwe sociale bewegingen (natuurbehoud, milieu, wereldvrede, solidariteit) goede contacten onderhield. Ondanks de beperkte macht van deze partij, hadden groene parlementsleden gemiddeld meer bewegingscarrières achter de rug dan die van de socialistische partij of dan de toenmalige Volksunie, die andere nieuwe niet-traditionele partij. Bovendien ondervonden de parlementsleden van de groene partij dat ze als fractie veel meer vrijheid kreeg dan andere parlementaire fracties, wat de relaties met middenveldorganisaties vanzelfsprekend meer dan in een sterk centraal gedirigeerde partijorganisatie mogelijk maakt. De relatie tussen de groene partij en belangengroepen werd volgens Walgrave (1995) vooral gekenmerkt door selectieve, sterk wisselende en overwegend informele contacten met politieke partijen, politici en mandatarissen.

Aan de linkerzijde treffen we dus partijen aan die een relatieve openheid betonen ten aanzien van belangengroepen en middenveldorganisaties. Anderzijds, ter rechterzijde vinden we partijen terug die zich historisch steeds ver van het middenveld hebben gesitueerd. Bij die partijen valt minder toegang

of input van de belangengroepen en middenveldorganisaties of bewegingen te verwachten. Van liberalen, o.m. Open VLD, wordt vanwege hun ideologische positie, die de rol van belangengroepen en de politieke besluitvorming in de staat wil minimaliseren, weinig interesse noch additieve aandacht voor belangengroepenthema's verwacht. De verzuilde band die er was tussen de liberale partij en zijn verenigingen, die sowieso al weinig voorstelde in vergelijking met de andere zuilen, werd door Guy Verhofstadt in zijn Tweede Burgermanifest van begin jaren '90 helemaal van tafel geveegd (Walgrave, 1995: 306).²

Atypisch zijn wellicht de Vlaams-nationalistische partijen (N-VA en Vlaams Belang) vanwege het sterk uitgebouwde verenigingsleven op de communautaire breuklijn, die tezelfdertijd samenwerking met tal van belangengroepen en middenveldorganisaties moeilijk en zelfs onmogelijk maakt.

2.2 *Veranderende politieke systeemcontext*

De voorbije vijftig jaar is de politieke omgeving fundamenteel gewijzigd: (1) het aantal politieke bestuursniveaus, het aantal politieke partijen, de electorale volatiliteit en de onvoorspelbaarheid van de verkiezingsuitslag en de onzekerheid van bestuursdeelname zijn sterk toegenomen, (2) de zuilaanhang, het totale ledenaantal en het vertrouwen in de politici sterk gedaald, (3) de verstaatsing van de partijen en de afstand tussen maatschappij en politiek zijn toegenomen etc. Deze evoluties hebben danig ingegrepen op het functioneren van het politiek systeem.

Uit combinatie van de recente ontwikkeling van politieke partijen naar *cartel*-partijen (cf. de verstaatsing van politieke partijen die overwegend met overheidssubsidies worden gefinancierd (in België sinds het begin van de jaren 1990)) is een proces van de-integratie tussen partijen en groepen op gang gekomen. (Christiansen 2012) Dit proces in combinatie met de toegenomen complexiteit van steeds meer en vaker ook georganiseerde belangengroepen en maatschappelijke bewegingen (Binderkrantz et al. 2014), wordt afgeleid dat **de traditionele politieke partijen vandaag verder dan ooit tevoren afstaan van de maatschappij.**

Katz en Mair gaan er, precies omdat ze geprofessionaliseerd zijn en nog maar zwak geworteld zijn in de maatschappij, van uit dat **in gecartelliseerde multi-partijsystemen politieke partijen, niet 'in eerste instantie' ageren op basis van de eisen van sociale groepen.** (1995:23; 2009:761) Of het feit dat alle politieke partijen sinds decennia onder eenzelfde financieel, technologisch en structureel regime opereren ook betekent dat diezelfde partijen de facto steeds meer op elkaar zijn gaan lijken, zoals

² In de ogen van Verhofstadt hadden binnen de neocorporatistische staatsinrichting bepaalde traditionele zuilorganisaties, zoals de vakbonden en de mutualiteiten, een te grote plaats verworven in de maatschappelijke, economische en politieke democratie.

sommige auteurs aangeven (Harmel 2002:102; Wolinetz 2002:139), en of dat ook betekent dat ze alle steeds minder inzetten op hun integrerende functie en op de verdediging van het collectieve belang dan vroeger, zoals andere auteurs aangeven (Selle 1997:149; 165), is echter geen uitgemaakte zaak. Volgens Allern en Bale (2012:17) wringt daar het schoentje omdat onderzoekers als Harmel en Wolinetz quasi systematisch de omgevings- en andere factoren zoals ontstaanshistoriek en organisatieontwikkeling die politieke partijen meer of minder vatbaar maken voor meer algemene evoluties en ontwikkelingen, *negeren*.

De ontideologisering tastte o.a. de klassieke zichzelf bestendigende zuilstructuren aan, dewelke ontwikkelden tot meer open en flexibele samenwerkingsverbanden van zogeheten netwerkpartijen en een amalgaam van zuilgebonden en niet zo zuilgebonden bewegingen, belangengroepen en middenveldorganisaties. (Otjes, Rasmussen 2015) Door de toename van kleine nieuwe, niet-verzuilde en zelfs anti-zuilverpartijen, door de opkomst van vele nieuwe (niet) gepolitiseerde bewegingen en door de recent toegenomen professionalisering (en verstaatsing) van maatschappelijk representatieve belangengroepen en middenveldorganisaties kwamen de traditionele conservatieve neocorporatistische besluitvormingsstructuren steeds meer onder druk. Uit recent onderzoek naar de partij-belangengroepen-netwerking in Vlaanderen blijkt dat de belangrijkste relaties gevormd worden op niveau van de elites, in casu de formele vertegenwoordigers van politieke partijen (de beleidsmakers) en belangengroepenorganisaties (de beleidsbeïnvloeders): “(...)in Vlaanderen [vertonen] beleidsnetwerken veelal kenmerken (...) van het neocorporatisme. In een neocorporatistisch netwerkmodel hanteren pressiegroepen vooral directe beïnvloedingstechnieken. De aanwezigheid van een groot aantal pressiegroepen, die daarenboven niet allemaal aangesloten zijn bij een koepelorganisatie (...), de aanwezigheid van meerdere koepelorganisaties en het gebruik van zowel indirecte als directe beïnvloedingsstrategieën wijzen er echter (...) op dat het beleidsnetwerk zowel kenmerken vertoont van het pluralistische als van het neocorporatistische netwerkmodel.” (Vander Elst 2010:56) In die context is het **nog maar de vraag of we nog veel kenmerken van de historische op verzuiling gebaseerde partij-belangengroepenparen terugvinden, dan wel of de partij-belangengroepenrelatienetwerken zoals ze door het georganiseerde middenveld zelf worden gerapporteerd niet vooral kenmerken vertoont van een pluralistische netwerkomgeving.** (Blokland 2005; Allern Bale, 2012)

Omdat de scheiding van maatschappij, burgersamenleving en politiek geen succesvol recept blijkt, maakt volgens Yishai (2001:670-671) de carteliseringsbeweging politieke partijen kwetsbaar en duwt het bepaalde politieke partijen terug richting maatschappij en de actoren uit het middenveld, een

fenomeen dat de Israëlische onderzoekster aanduidt met *post-cartellization* door *post-cartel parties*. (Yishai 1991; Allern, Bale 2012)

In deze paper gaan we op microniveau (Vlaanderen) na of er evidentie van die terugkeer naar de maatschappelijk verankerde *netwerkp partij* terug te vinden is, in casu aan de hand van de sterkte en omvang van de door de BGOs gerapporteerde partij-belangengroepenrelaties³ – in essentie spreken we over de openheid van politieke partijen ten aanzien van BGOs die hun verkiezingsmemorandum overmaken en het gevolg dat daaraan wordt gegeven (een partijbezoek of niet) en een serie andere contactvormen (zoals deelname aan elkaar activiteiten, congressen etc. of meer structurele relaties).

2.3 *Beïnvloedingsstrategieën versus impact op de beleidskeuzen van politieke partijen*

Wie eerst komt, eerst maalt ?

Ondanks het feit dat het einddoel van gepolitiseerde BGOs ongewijzigd bleef, nl. om de politieke besluitvorming zo sterk mogelijk te beïnvloeden, is de politieke context vandaag dermate instabiel en de uitkomst van verkiezingen of van formatiebesprekingen zoveel meer onzeker dat we niet langer van de oude premissen kunnen uit gaan. Een van die premissen is dat BGOs niet breder zouden mikken dan enkel naar de meest ‘logische’ partijen (zijnde deze waarmee historische en ideologische banden bestaan, al dan niet in combinatie met electoraal marktleiderschap). **Omwille van de ontvoogding van belangrijke kiezersgroepen, omwille van de toegenomen competitiviteit bij verkiezingen (steeds meer opkomende partijen) en dientengevolge de toegenomen onvoorspelbaarheid van de verkiezingsuitslag, verwachten we niet dat belangengroepen een heel grote selectiviteit aan de dag leggen in het benaderen van politieke partijen –want die strategie zet bij voorbaat een rem op haar beleidsbeïnvloedingskansen.**

Belangengroepen en middenveldorganisaties pogen niet enkel om zoveel mogelijk politieke actoren te bereiken, ze proberen de politieke besluitvorming ook op verschillende manieren te beïnvloeden (Almond, Powell 1972; Binderkrantz 2004, 2008), in het bijzonder deze die de programmatische functie betreft (nl. partijprogramma, verkiezingsprogramma) (Selle 1997). Belangengroepenorganisaties worden daarbij gedreven door een mengeling van berekende strategie, verantwoord pragmatisme en gezond opportunisme.

Belangengroepen kunnen overigens via verschillende wegen hun beleidsbeïnvloedingsobjectieven bereiken: van directe beïnvloeding via de partijen (o.a. de studiediensten, de fractieleiders, de

³ De ‘sterkte’ van de contacten en relaties wordt geoperationaliseerd aan de hand van het aantal contacten of de frequentie. ‘Omvang’ wordt geoperationaliseerd aan de hand van de spreiding of breedte van de partij-belangengroepenrelaties.

volksvertegenwoordigers of de voorzitters) tot indirecte beïnvloeding, bv. via de media, via verkiezingsmemoranda, via de publicatie van onderzoek... (Binderkrantz 2004, 2008)

Is er sprake van selectiviteit of niet ?

Aangezien de inhoudelijke of programmatische impact een essentiële graadmeter is van het correct functioneren van een democratie, wordt alom aangenomen dat georganiseerde belangengroepen en middenveldorganisaties hun pijlen vooral richten op de door de wol geverfde zetelende politieke partijen, in het bijzonder deze die deel uitmaken van de (bestuurs)meerderheid. (Thomas 2001a) Een van de centrale vragen is of die assumptie ook stand hield in het verkiezingsjaar 2013-2014.

Als die selectiviteitsassumptie stand houdt dan betekent dit dat in de loop van de pre-electorale fase in het verkiezingsjaar 2013-2014 belangengroepen en middenveldorganisaties er een zekere selectiviteit op na houden, zoals reeds door de zes onderzochte Vlaamse partijen zelf werd aangegeven op basis van de door hen geregistreerd ontvangen verkiezingsmemoranda (Schamp 2016a)⁴.

3. Dataverzameling (en responsanalyse)

De totale onderzoekspopulatie omvat meer dan 650 unieke BGOs. De populatie werd bepaald aan de hand van één kenmerk die al deze belangengroepen delen, nl. **het feit dat elke BGO in de loop van het verkiezingsjaar 2013-2014 minstens aan één vertegenwoordigde Vlaamse partij een verkiezingsmemorandum hebben bezorgd.**⁵

Twee *boundaries* bakenen de omvang steekproef bij de BGOs af, ten eerste de identificatie en ten tweede de bereikbaarheid van de BGOs. Op basis van die lijsten van BGOs die elke partij ter beschikking stelde, werd een totaalijst samengesteld (= populatie). Vervolgens werd het e-mailadres van elke BGO opgespoord.⁶ Belangengroepen waarvoor geen bruikbaar mailadres werd teruggevonden, werden niet in de steekproef opgenomen. Die operatie leverde uiteindelijk een lijst van 471 unieke

⁴ Omdat de traditionele partijen meer kans hebben om hun bestuursdeelnamekansen te verzilveren in ministerposten, gaat in het voortraject ook al de meeste aandacht van de belangengroepenorganisaties uit naar de regerende centrumpartijen, dit zijn CD&V en N-VA. (zie ook Schamp 2016a voor de uitwerking van de titulatuur 'centrumpartij')

⁵ De lijst van de belangengroepen en middenveldorganisaties werd bezorgd door de zes politieke partijen in het najaar van 2014.

⁶ Het gaat om het algemeen mailadres, of mailadressen van een of meerdere bestuursleden of beleidsmedewerkers per organisatie.

belangengroepen en middenveldorganisaties op, dewelke werden uitgenodigd om aan de online survey deel te nemen (najaar 2015).

In totaal namen 123 verschillende BGOs deel aan de survey (deelname = +26%), waarvan een belangrijk gedeelte slechts partieel. **Net geen honderd (97) belangengroepen en middenveldorganisaties hebben de survey volledig afgewerkt, waardoor de bruikbare respons afgerond 80% van de totale deelname is.** Voor een online survey over een gevoelig thema als de partij-belangengroepenrelaties en –netwerking, is die respons, bij een voldoende representativiteit, voldoende hoog.

De representativiteit van deze steekproef werd bepaald op basis van de verdeling van alle BGOs over 41 verschillende thematische clusters, cf. tabel. De overlap tussen beide verdelingen is groot (Pearson $R^2=0,805$) wat maakt dat de steekproef representatief is voor de populatie van belangengroepen en middenveldorganisaties die in Schamp (2016) onderzocht werden. (cf. Appendix 0)

De survey overspant het hele verkiezingsjaar, inclusief de campagne, de regeringsformatiegesprekken en de installatie van de ministeriële kabinetten (met andere woorden de periode waarin na de regeringsvorming de ministeriële beleidsbrieven worden opgemaakt).⁷

De belangrijkste onderdelen uit de survey zijn:

- M.b.t. de fase die aan de verkiezingen vooraf ging:
 - het tijdstip (of de tijdstippen) waarop een belangengroep aan een of meer partijen een verkiezingsmemorandum overmaakte,
 - de persoon (personen) aan wie het was gericht⁸,
 - de persoon (of personen) die de goede ontvangst meldden of de verzending van het/de memorandum/-da wanneer beantwoordden⁹, en
 - het tijdstip (of de tijdstippen) waarop een belangengroep bij een of meerdere partijen het memorandum toegelicht hebben, en aansluitend
 - welke partijtopleden of –medewerkers bij dat partijbezoek aanwezig waren.

⁷ De postelelectorale periode wordt in deze paper niet beschreven.

⁸ De keuzemogelijkheden waren: de partijvoorzitter, het hoofd van de studiedienst, de studiedienst, een volksvertegenwoordiger (federaal of Vlaams), een minister (federaal of Vlaams), de fractieleider (federaal of Vlaams), iemand anders, het info@ mailadres, of weet niet.

⁹ Het aspect wie de post wanneer beantwoordde, wordt in deze paper niet verder onderzocht.

- M.b.t. de fase van de regeringsformatie [*niet het voorwerp van deze paper*]: het tijdstip (of de tijdstippen) waarop een belangengroep aan een of meerdere partijen een bezoek hebben gebracht.
- M.b.t. de fase van het uitschrijven van de ministeriële beleidsbrieven [*niet het voorwerp van deze paper*]:
 - o de partijen die werden gecontacteerd, en
 - o per partij de kabinetten van de ministers en de staatssecretariaten
- In het algemeen: voor elke fase en voor per partij (indien van toepassing) de gepercipieerde programmatische impact (op de inhoud van het verkiezingsprogramma, respectievelijk op de regeringsformatiebespreking en op de inhoud van de ministeriële beleidsbrieven)
- Een stellingenvraag over de aan of afwezigheid van het selectiviteitsbeginsel in het benaderen van politieke partijen als slotvraag.

In het volgende gedeelte worden uitsluitend de omvang, sterkte, vorm en gepercipieerde impact van de partij-belangengroepenrelaties uit de eerste periode verder bestudeerd. We beschrijven de drie dimensies en gaan na of er een samenhang bestaat.

Op het einde van het empirisch luik wordt de output samengevat in een impacttabel. Die evaluatie laat toe om uitspraken te doen over de openheid en bevraagbaarheid van de politieke partijen in het algemeen, maar ook individuele verschillen tussen partijen en BGOs te ontwaren. De kwalitatieve analyse stelt ons in staat om uitspraken te doen over de (weliswaar zelf gerapporteerde) meest relevante belangengroepen en middenveldorganisaties –ook al is dat niet de focus van dit onderzoek.

4. Presentatie van de empirie

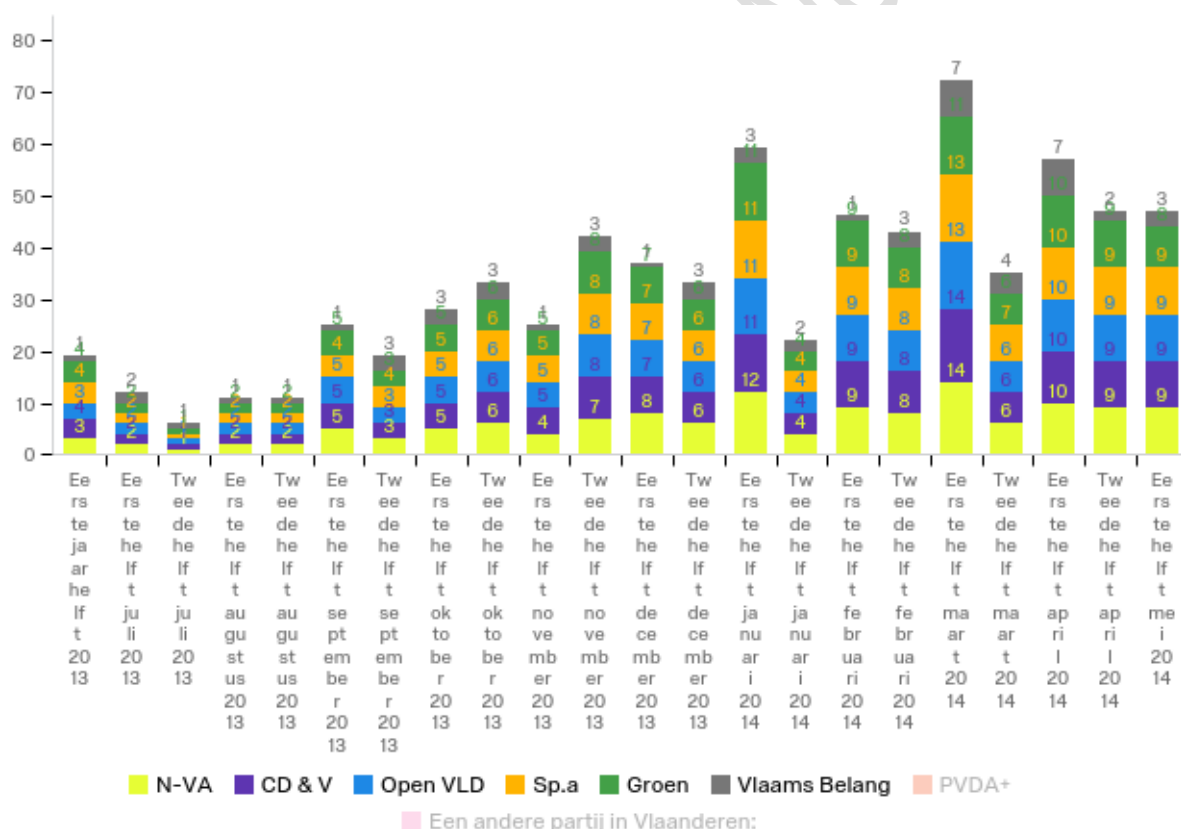
4.1 Frequentie en omvang van de contacten

Onderstaande tabel vat de frequentie van de verzending van verkiezingsmemoranda samen. De periode loopt van de eerste maandhelft van januari 2013 tot en met de tweede helft van de verkiezingsmaand, nl. mei 2014.

In totaal werden 697 unieke memoranda bij de zes vertegenwoordigde Vlaamse partijen afgeleverd (en nog eens 75 bij PVDA+), waarvan een groot deel minstens twee keer werd bezorgd. **Gemiddeld genomen heeft elke belangengroep bij vier tot vijf partijen (gemiddeld: 4,13 partijen) een**

memorandum afgeleverd. Op Vlaams Belang na die een duidelijke *outlier* is ($n=56$), werd aan alle partijen in min of meer dezelfde mate hetzelfde aantal memoranda verstuurd ($132 \leq \text{totale } n \leq 137$)¹⁰.

Uit het overzicht blijkt dat de intensiteit van het verzenden van verkiezingsmemoranda gradueel toeneemt naarmate de verkiezingen dichterbij komen¹¹, en slechts op een beperkt aantal momenten terugvalt (meestal in de tweede helft van de maanden van het verkiezingsjaar zelf is er een terugval). Het einde van het zomerreces viel samen met de echte start van de verzending. De totale halfmaandelijks verzending ligt tussen een minimum van in totaal 22 in de tweede helft van januari en een maximum van 72 in de eerste helft van maart 2014.

¹⁰ Zie Appendix 1 voor de detailverdeling.

¹¹ De meeste memoranda worden verstuurd en ontvangen in de eerste maandhelft en aan het begin van het kalenderjaar (top-5 = maart, januari, april, februari en mei).

Of al deze memoranda een impact kunnen hebben op de inhoud van het verkiezingsprogramma van de zes onderzochte partijen, hangt af van meerdere factoren, mogelijks van een aantal toevalligheden maar zeker ook van een aantal organisatorische factoren: we denken dan in eerste instantie aan het tijdig opleveren ervan bij de partij, de toegang die daarvoor werd gezocht, het feit of de belangengroep bij de partij is langs geweest om haar memorandum voor te stellen, de samenstelling van de partijdelegatie op die momenten enzovoort. In de verdere paragrafen komt het belang van elk van deze factoren aan bod.

Een eerste kanttekening die we hier echter al meteen bij de distributiegrafiek willen maken is dat elke partij een deadline hanteerde tegen dewelke een verkiezingsmemorandum ingediend moest zijn, wilde de partij het nog mee nemen in haar programmatische besluitvormingsproces. De deadlines zijn weergegeven in Appendix 1. Op basis van deze deadlines kunnen we stellen dat een belangrijk aantal memoranda (n=89) in feite *te laat* arriveert bij de partij, het gaat met name alle memoranda die in april en mei werden verstuurd (12,7% van het totaal). Dat lijkt op het eerste zicht veel maar omdat het niet zelden om herindieningen (de zogenaamde ‘rappels’) gaat, is de werkelijke uitval echter kleiner. Bovendien is het zo dat deze memoranda ook nog aanleiding kunnen blijven geven voor een partijbezoek en op die wijze toch nog doorwegen in de beleidskeuzes die partijen maken in functie van een partijcongres, de regeringsformatieonderhandelingen, het regeerakkoord of de inhoud van de ministeriële beleidsbrieven. Helemaal uitgesloten van programmatische beïnvloeding zijn BGOs die een memorandum na de deadline indienen dus zeker niet.

Onderstaande tabel vat de aantallen verstuurd verkiezingsmemoranda en de afgelegde partijbezoeken weer voor samen de naar eigen zeggen meest invloedrijke BGOs (nl. zij die een *sterke* tot *heel sterke* programmatische impact hebben gepercipieerd):

- In de eerste tabel worden al deze BGOs gerangschikt volgens de verdeling van de memoranda¹²
- In de tweede tabel staan de partijbezoeken opgelijst (die lijst volgt de eerste rangschikking).

We komen op de samenhang tussen ‘memoranda’ en ‘partijbezoeken’ verder meer in detail terug. Wat nu reeds opvalt is dat **het gros van de partijbezoeken wordt afgelegd door BGOs die wel degelijk een memorandum hebben afgeleverd.**

¹² Rekening gehouden met de memoranda verstuurd voor de door de partijen gestelde deadline.

<i>Aantal memoranda (enkel voor deze BGOs die een sterke tot heel sterke impact rapporteerden)</i>	CD&V	N-VA	Open VLD	Sp.a	Groen	Vlaams Belang	Totaal
Bond Beter Leefmilieu	2	2	2	2	2		10
Beweging.net	2	1	2	2	2		9
Bos+	1	1	1	1	1	1	6
Joetz vzw	1	1	1	1	1	1	6
Netwerk Duurzame Mobiliteit	1	1	1	1	1	1	6
Vlaamse Sportraad	1	1	1	1	1	1	6
Group Touring	1	1	1	1	1	1	6
Welzijnszorg	1	1	1	1	1	1	6
Ieders Stem Telt	1	1	1	1	1	1	5
Vlaams Welzijnsverbond	1	1	1	1	1	1	5
APB	1	1	1	1	1	1	5
VRWI	1	1	1	1	1	1	5
Forum Amateurlunten	1	1	1	1	1	1	5
REScoop Vlaanderen	1	1	1	1	1	1	5
OVSG	1	1	1	1	1	1	5
Fietstersbond	1	1	1	1	1	1	5
Vluchtelingenwerk Vlaanderen	1	1	1	1	1	1	5
Comeos	1	1	1	1	1	1	5
BTB-ABVV	1	1	1	1	1	1	5
Cavaria vzw	1	1	1	1	1	1	5
Horeca Vlaanderen	1	1	1	1	1	1	5
Christelijke Mutualiteit	1	1	1	1	1	1	5
Pax Christi Vlaanderen	1	1	1	1	1	1	5
Voka	1	1	1	0	0	1	4
Onafhankelijk Leven vzw	1	1	1	0	0	0	3
VGSO	0	1	1	0	0	1	3
Geneeskunde voor de Derde Wereld (G3W)	1	1	1	1	1	1	3
Orde van Vlaamse Balies	1	1	1	0	0	0	3
Sector Samenlevingsopbouw	0	1	1	0	0	0	2
FOV	0	0	0	1	1	1	2
Belgian Offshore Platform	0	0	0	0	0	0	0
Overlegcentrum VI Verenigingen (OVV)	0	0	0	0	0	0	0
Febeg	0	0	0	0	0	0	0
NSZ (Neutraal Syndicaat Zelfstandigen)	0	0	0	0	0	0	0
Verenigde Eigenaars	0	0	0	0	0	0	0
Samenhuizen vzw	0	0	0	0	0	0	0
Vlaamse Havencommissie	0	0	0	0	0	0	0
Sensoa vzw							0
Ziekenzorg CM	0	0	0	0	0	0	0
Totale beïnvloeding (impact)	29	29	30	27	27	7	149
Gemiddelde beïnvloeding (impact)	0,76	0,76	0,79	0,71	0,71	0,18	
0 = te laat ontvangen (impactnegenlijkheden = nihil)							

<i>Partijbezoeken (enkel voor deze BGOs die een sterke tot heel sterke impact rapporteerden)</i>	CD&V	N-VA	Open VLD	Sp.a	Groen	Vlaams Belang	Totaal
Bond Beter Leefmilieu	1	1	1	1	1		5
Beweging.net							0
Bos+	2	2	2	2	2		10
Joetz vzw	1	1	1	1	1	1	6
Netwerk Duurzame Mobiliteit	1		1	1	1	1	4
Vlaamse Sportraad							0
Group Touring							0
Welzijnszorg	11	9	9	10			39
Ieders Stem Telt	3	3	3	3	3		15
Vlaams Welzijnsverbond	2	2	2	2	2		10
APB	1	1	2	1	1		6
VRWI	1	1	1	1	1		5
Forum Amateurlunten	1	1	1	1	1		5
REScoop Vlaanderen	1	1	1	1	1		5
OVSG	1	1	1	1	1		4
Fietstersbond	1	1	1	1	1		4
Vluchtelingenwerk Vlaanderen	1						4
Comeos	1	1	1	1	1		4
BTB-ABVV				1			1
Cavaria vzw							0
Horeca Vlaanderen							0
Christelijke Mutualiteit							0
Pax Christi Vlaanderen							0
Voka	1	1	1	1	1		5
Onafhankelijk Leven vzw	1	1	1	1	1		5
VGSO							0
Geneeskunde voor de Derde Wereld (G3W)							0
Orde van Vlaamse Balies							0
Sector Samenlevingsopbouw	2	2	2	2	2	3	11
FOV	1	1	1	1	1	1	5
Belgian Offshore Platform	2	2	2	2	2		10
Overlegcentrum VI Verenigingen (OVV)	1	1	1	1	1	1	6
Febeg	1	1	1	1	1	1	5
NSZ (Neutraal Syndicaat Zelfstandigen)	1	1	1	1	1		4
Verenigde Eigenaars	1	1	1	1	1		4
Samenhuizen vzw	1			1	1		3
Vlaamse Havencommissie							0
Sensoa vzw							0
Ziekenzorg CM							0
Totale beïnvloeding (impact)	41	36	38	40	28	2	185
Gemiddelde beïnvloeding (impact)	1,64	1,64	1,73	1,74	1,33	1,00	

Het versturen van een memorandum is echter geen absolute noodzakelijke voorwaarde om een partijbezoek af te leggen. Op Vlaams Belang na is de ratio tijdig/niet-tijdig ontvangen verkiezingsmemoranda min of meer vergelijkbaar (tussen 0,71 en 0,76 van het totaal voor elke partij). De variatie tussen de partijen is groter op vlak van de afgelegde partijbezoeken maar wordt vooral veroorzaakt door de bijzonder hoge aantallen partijbezoeken die door Welzijnszorg vzw werden afgelegd. Nemen we die outlier weg dan is de conclusie dezelfde als voor de verkiezingsmemoranda (nl. geen relevante verschillen tussen de partijen op Vlaams Belang na).

4.2 Wat leren de cijfers ons in verband met selectiviteit ?

Uit bovenstaande cijfers blijkt dat er op Vlaams Belang na geen selectiviteit speelt, wel integendeel.

De perceptie van selectiviteit of gelijkmatige verspreiding werd ten andere getest aan de hand van vijf stellingen (zie tabel), waarvan de eerste en derde stelling *non-selectiviteit* testen en de andere drie stellingen *selectiviteit* testen ($n \leq 93$):

1. Er leeft in het algemeen bij een relatief grote groep BGOs **de perceptie dat de verkiezingsmemoranda in ongeveer dezelfde mate worden bezorgd aan alle Vlaamse partijen, behalve Vlaams Belang** (cf. dit sluit dus aan bij de bovenstaande analyse van de frequentie van de verzending). (stelling 1)
2. Dat gevoel van evenredige verdeling van de memoranda spoort met **de overtuiging dat belangengroepen er voordeel bij hebben om hun verkiezingsmemorandum bij zoveel mogelijk politieke partijen neer te leggen**. (stelling 3)

Wat als een van de belangrijkste conclusies naar voren kwam in Schamp (2016a), nl. dat de electorale score van de politieke partijen bij de verkiezingen van 2014 grotendeels een afspiegeling was van de mate waarin ze de aandacht verkregen hadden van het georganiseerde middenveld, wordt door de hier verzamelde empirie dus *genuanceerd*.

Volgens de BGOs zelf wordt er **heel breed verspreid** en is **het aantal belangengroepen dat slechts één memorandum verstuurde echt wel beperkt**. Met andere woorden, **belangengroepen en middenveldorganisaties geven zowel in de praktijk (cf. frequentietabel) als in de veronderstellingen die ze daarover hebben (cf. stellingen) zelf overduidelijk aan dat ze verkiezingsmemoranda over zoveel mogelijk (systeem)partijen verdelen**.

	Helemaal akkoord	Eerder niet akkoord	Neutraal	Eerder wel akkoord	Helemaal wel akkoord	Weet niet	Totaal		
Abstractie makend van de bijzondere positie die het Vlaams Belang inneemt, leggen belangengroepen hun verkiezingsmemoranda in min of meer gelijke mate bij alle zetelende Vlaamse politieke partijen neer	0	11	5	37	31	9	93		
Belangengroepen die hun memorandum slechts naar één partij opstuurden, deden dat vooral naar de grootste Vlaamse politieke partij	2	11	15	24	4	37	93		
Belangengroepen hebben er baat bij om hun memorandum naar alle Vlaamse zetelende partijen te versturen	0	4	8	27	50	4	93		
Het aandeel ontvangen verkiezingsmemoranda weerspiegelt de electorale score (in 2014) van de Vlaamse politieke partijen	3	23	19	7	1	40	93		
Op basis van uw perceptie van hoe andere belangengroepenorganisaties hun verkiezingsmemorandum overmaakten, is er sprake van een duidelijke selectiviteit ten aanzien van een beperkt aantal Vlaamse politieke partijen	1	17	20	19	7	29	93		
Totaal	6	66	67	114	93	119	465		

4.3 Aan wie verzonden ?

Uit de onderstaande tabel (die de weergave is van een *multiple response set*¹³) blijkt dat **de memoranda vooral werden bezorgd aan de partijvoorzitter (afgerond 27%), aan een Vlaams parlements lid (15,5%) en/of aan een federale volksvertegenwoordiger (12%)**. Enkel in geval van CD&V, en in mindere mate geldt dit ook voor Sp.a en N-VA, werden memoranda ook in ruime mate Vlaamse *ministers* geadresseerd (deze drie Vlaamse partijen vormden van 2009-2014 immers de Vlaamse regering Peeters-II). De studiedienst (zowel hoofd als het secretariaat) komt vaak op de vijfde plaats.

Op basis van deze cijfers is er wel wat meer variatie tussen de vijf democratische partijen maar binnen die variatie toch een opmerkelijk grote overlap. Vlaams Belang ontvangt in vergelijking met de andere partijen relatief veel memoranda via het algemeen mailadres van de partij, bij de andere partijen is die toegang onbelangrijk. Maar Vlaams Belang ontvangt amper 3,25% van alle verzonden memoranda, CD&V ruim 21%. De andere partijen ontvangen gemiddeld 290 stuks, alle entry points samen genomen.

¹³ Verkiezingsmemoranda werden zoals reeds geponeerd in het merendeel van de gevallen aan meerdere partijen tegelijk besteld.

Fractieleden zijn duidelijk ondergeschikte *entry points*. De fractieleider in de federale Kamer is een relatief onbelangrijke aanspreekpunt van de hier onderzochte belangengroepenorganisaties. De fractieleider in het Vlaamse parlement is iets belangrijker.

	CD&V	N-VA	Open VLD	Sp.a	Groen	Vlaams Belang	TOTAAL	AANDEEL
Rechtstreeks aan de partijvoorzitter	82	78	80	81	79	21	421	27,39%
Rechtstreeks op naam van het hoofd van de studiedienst	24	25	20	26	21	2	118	7,68%
Aan de studiedienst algemeen gericht	25	24	24	25	26	4	128	8,33%
Rechtstreeks aan een of meerdere federale volksvertegenwoordigers	37	34	36	37	35	4	183	11,91%
Rechtstreeks aan een of meerdere Vlaamse parlementsleden	49	50	45	47	42	5	238	15,48%
Rechtstreeks aan een of meerdere federale ministers	23	8	19	19	2	0	71	4,62%
Rechtstreeks aan een of meerdere Vlaamse ministers	36	27	11	29	8	0	111	7,22%
Aan de fractieleider in de federale Kamer	8	7	7	7	7	1	37	2,41%
Aan de fractieleider in het Vlaams parlement	15	14	15	14	14	2	74	4,81%
Aan iemand anders	12	12	14	13	11	1	63	4,10%
Bezorgd via het algemeen 'info@' mailadres van de partij	11	15	11	11	11	6	65	4,23%
Weet niet	5	4	5	5	5	4	28	1,82%
Totaal	327	298	287	314	261	50	1537	
	21,28%	19,39%	18,67%	20,43%	16,98%	3,25%		

4.4 Partijbezoeken: frequentie en verdeling

In totaal werden 291 bezoeken afgelegd bij de zes vertegenwoordigde Vlaamse partijen (en 1 bij PVDA+), dat is **gemiddeld net geen drie bezoeken per belangengroep of middenveldorganisatie**. Anders gesteld, **gemiddeld genomen legt elke belangengroep drie bezoeken af (dat kan bij drie verschillende partijen zijn of bij een en dezelfde partij)**. Uit deze cijfers blijkt reeds een grotere selectiviteit dan bij het verzenden van de verkiezingsmemoranda.

Ondanks deze grotere selectiviteit, werden **alle partijen echter in min of meer vergelijkbare mate werden bezocht**, nl. tussen de 56 en 64 bezoeken, op Vlaams Belang na (n=2). Sp.a ontvangt het meest bezoeken, nl. 64, gevolgd door Groen (n=60), CD&V (n=58), Open VLD (n=57) en N-VA (n=56).

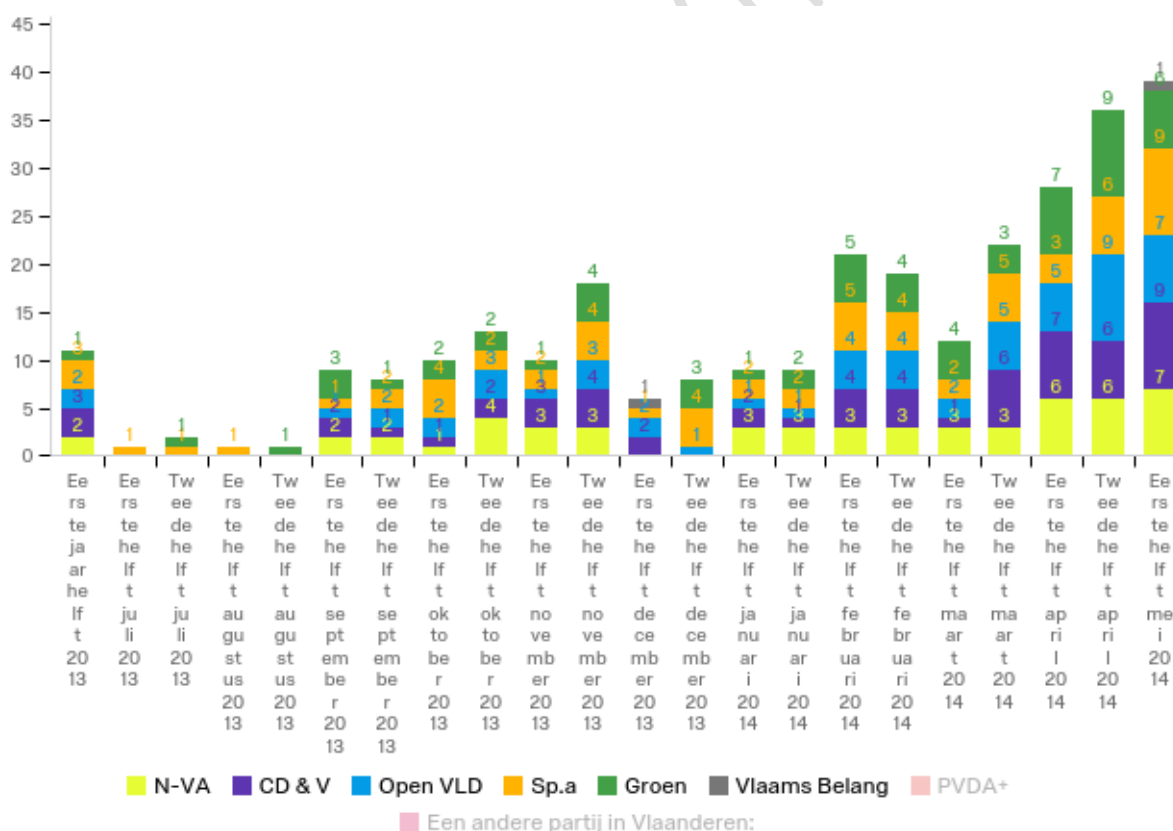
Ook hier valt op dat **met het naderen van de verkiezingsdag het aantal partijbezoeken gradueel toeneemt. Die toename in de frequentie is het sterkst in de twee maanden voor de verkiezingen**. Van de maand maart af aan, overstijgt elke volgende maand helft de vorige in aantal afgelegde bezoeken. **Omgerekend was er per 2,5 memoranda een bezoek aan een partij**. Tijdens de twee maanden voor de verkiezingen steeg die ratio naar net geen 1:1 (dus per afgeleverd memorandum een partijbezoek).

Uit onderstaande tabel blijkt dat dat de vertegenwoordigers van de belangengroepen en middenveldorganisaties vooral werden ontvangen op **het partijhoofdkwartier (nationaal dus)**. In iets meer dan de helft van de gevallen was een parlements lid of diens medewerker bij die besprekingen (50,56%). BGOs die een memorandum aan een partij bezorgden, deden dat niet alleen in eerste

instantie gericht aan de partijvoorzitter of een Vlaamse of federale volksvertegenwoordiger (zie hoger), ze werden in tweede instantie vooral door diezelfde personen ontvangen. Dit wijst op een directe link tussen partij en BGOs bestaat, namelijk via de persoon die door de BGOs werd aangeschreven.

In één op de zeven partijbezoeken stond iemand van de studiedienst de bezoekende belangengroepenorganisaties te woord. Daarna volgen in aflopende volgorde van belang de lokale mandatarissen, de ministers en hun kabinetsmedewerkers en de partijvoorzitters.

N-VA, CD&V en Groen ontvingen met de 'meest open' armen. De delegaties van Open VLD en Sp.a waren kleiner. Met Vlaams Belang vermeldde slechts een belangengroep, nl. de Overlegcentrum van de Vlaamse Verenigingen (OVV), een bijeenkomst, met de partijvoorzitter.

Uit de analyse van de tijdens de partijbezoeken aanwezige partijtopleden, blijkt dat de overlap met de in Schamp (2016b) ondervraagde partijtopleden relatief groot is (= aantal partijtopleden / totaal aantal

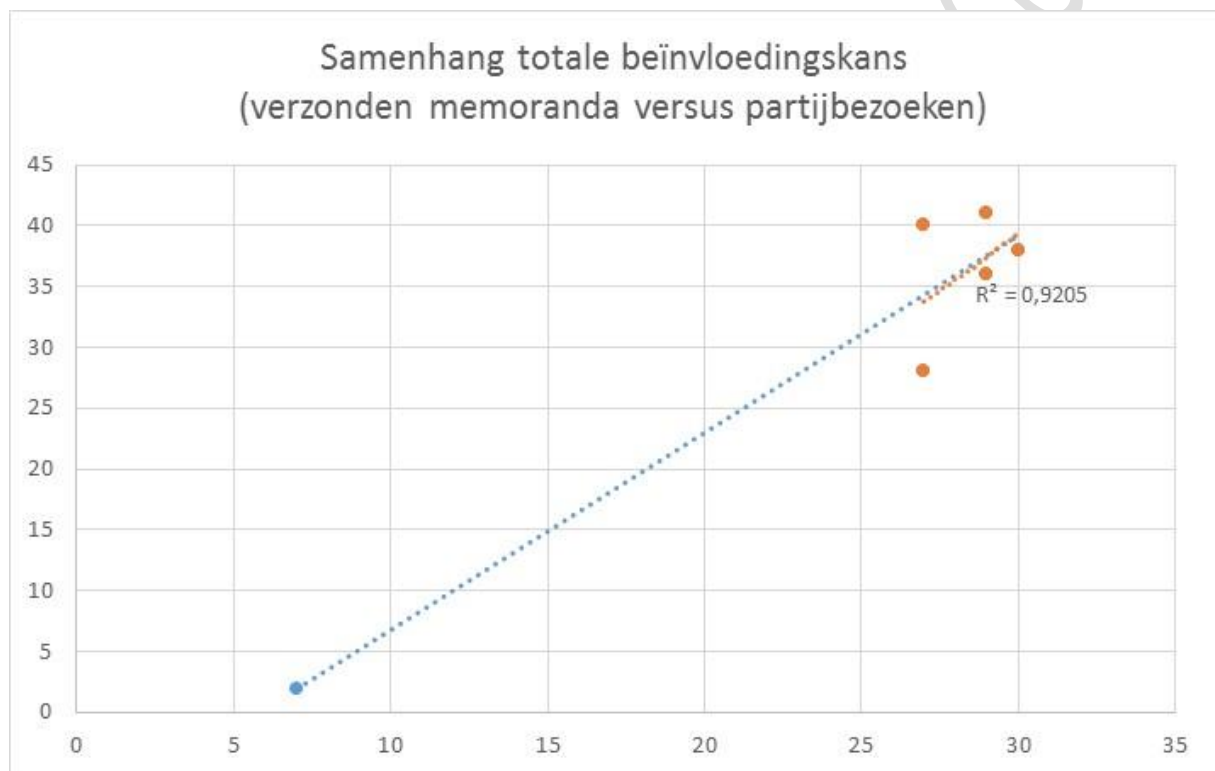
betrokken delegatieleiders). **In een op de drie ontmoetingen was immers een van de door de partijen geormerkt partijtoplid aanwezig (34,8%), het vaakst als partijdelegatieleider.** Rekening houdend met het feit dat verschillende delegaties uit drie personen bestonden, en rekening houdend met het feit dat deze gesprekken voor het merendeel inhoudelijke medewerkers aanbelangen (adviseurs, onderzoekers, beleidsmedewerkers verbonden aan de fracties en de studiedienst aan), is dat percentage partijtopleden tijdens die partijbezoeken *hoog*. **De aanwezigheid van zoveel partijtopleden getuigt van een grote aandacht, interesse en nieuwsgierigheid voor de belangengroepen en middenveldorganisaties die hun verkiezingsprogramma kwamen toelichten (en dus de inhoud of boodschap van hun vaak technische eisenbundels).**

Aantal partijbezoeken	Voorzitter	Minister (kabinetsmedewerkers)	Fractieleider (fractiesecretaris)	Parlementslid (medewerker)*	Studiedienst	Politiek directeur (politiek secretaris)	Partijsecretariaat / penningmeester	Iemand anders**	TOTAAL	Aandeel
CD&V	7	11	3	26	11	2	3	63	23,42%	
Sp.a	4	5	1	17	9		7	43	15,99%	
N-VA	3		3	36	7	1	2	10	62	23,05%
Open VLD	2	7	1	23	6	3		3	45	16,73%
Groen	2			34	9		1	9	55	20,45%
Vlaams Belang	1								1	0,37%
TOTAAL	19	23	8	136	42	4	5	32	269	100,00%
Aandeel	7,06%	8,55%	2,97%	50,56%	15,61%	1,49%	1,86%	11,90%	100,00%	
*Incl. federaal en deelstatelijke parlementen, Vlaamse Gemeenschapscommissie, Europees Parlement										
**Lokaal mandataris, provinciaal mandataris, partijraadslid, bestuurslid, voorzitter geleding...										

Bij de partij Groen is de van de parlementsleden het grootst (afgerond 62%). Groen zet verder in op de studiedienst en vaak ook vrijwilligers of lokale mandatarissen. Er is vanzelfsprekend een lichte vertekening omdat Groen geen ministers noch staatssecretarissen had. N-VA had die (op Vlaams niveau) wel, niettemin werden er geen contacten met ministers gemeld. Het aandeel van de parlementsleden (58%) is ook hier opvallend hoog.

Sp.a en Open VLD vertonen een sterk gelijkend profiel, al zijn er twee verschillen: het aandeel parlementsleden is bij Open VLD (51%) bovengemiddeld hoog, het aandeel van de studiedienst van Sp.a bovengemiddeld hoog. En bij Open VLD is een speciale rol weggelegd voor de politiek directeur – in casu gaat het om de *verantwoordelijke externe relaties* van de partij.

Voor CD&V zijn naast parlementsleden (41%) ook ministers, de studiedienst (17,5%), de partijvoorzitter (11%) belangrijke aanwezigen bij die partijbezoeken. Uit andere cijfers die we van de CD&V-studiedienst ontvingen blijkt trouwens ook al dat 28,5% van de partijbezoeken op het partijhoofdkwartier werd georganiseerd, in 16,6% van de gevallen in bijzijn van de partijvoorzitter, in 11,5% in bijzijn van de studiedienst, en in de helft van de gevallen met een parlementslid, raadslid of volksvertegenwoordiger. Beide verdelingen sluiten opvallend sterk bij elkaar aan, wat meteen vertrouwen geeft in de correctheid van zowel de rapportering door de partij als de aggregatie van de verdeling becijferd voor de hier onderzochte BGOs.

We concluderen dat partijen via het inzetten van hun partijtopleden in het algemeen wel een persoonlijke betrokkenheid tonen voor standpunten, eisen en belangen van de BGOs die hun verkiezingsmemorandum kwamen presenteren, op één partij na, nl. Vlaams Belang. Van de traditionele partijen organiseert CD&V haar partijbezoeken middels sterkere delegaties (incl. partijvoorzitter en ministers).

Uit de scatterplot –die de weergave is van de data uit de tabellen die hogerop werden gepresenteerd en dus enkel de situatie weergeven van de BGOs die naar eigen zeggen een ‘sterke’ tot ‘heel sterke’

impact op de inhoud van het verkiezingsprogramma hebben gehad- blijkt een sterke samenhang tussen de totale verzending van memoranda naar elke partij en het totale aantal partijbezoeken (ook als we de bijzondere positie van het Vlaams Belang buiten beschouwing laten).¹⁴

Binnen deze algemene samenhang –of het gebrek eraan- kunnen we vier categorieën onderscheiden (we beperken deze analyse tot die BGOs die een sterke tot heel sterke inhoudelijke impact hebben gepercipieerd):

	Tijdig opgeleverd*	Te laat opgeleverd
Partijbezoek	VRWI, Forum Amateurskunsten, Bos+ (6/10), <u>Voka</u> , <u>Welzijnszorg vzw (5/39)</u> , Algemene Pharmaceutische Bond (APB), Netwerk Duurzame Mobiliteit, OVSG, <u>Onafhankelijk Leven vzw</u> , Vlaams Welzijnsverbond (5/10), Joetz vzw, <u>Fietzersbond</u> , REScoop Vlaanderen, <u>Bond Beter Leefmilieu (10/5)</u> , Ieders Stem Telt (5/15), Sector Samenlevingsopbouw (2/11), <u>Vluchtelingenwerk Vlaanderen</u> , <u>Comeos</u>	Neutraal Syndicaat voor Zelfstandigen (NSZ), <u>Verenigde Eigenaars</u> , <u>Overlegcentrum voor Vlaamse Verenigingen (0/6)</u> , Febeg, Belgian Offshore Platform (0/10), FOV
Geen partijbezoek	<u>Cavaria</u> , <u>Horeca Vlaanderen</u> , Vlaamse Sportraad, <u>Groep Touring</u> , <u>Christelijke Mutualiteit (CM)</u> , <u>ACW/Beweging.net (9/0)</u> , <u>BTB-ABVV*</u> , Geneeskunde voor de Derde Wereld, Pax Christi Vlaanderen	VGSO, Vlaamse Havencommissie, Ziekenzorg CM, Samenhuizen vzw, Orde van Vlaamse Balies

*Aan een meerderheid van de partijen en/of minstens aan de 2/3 uiteindelijke regeringspartijen; *Enkel Sp.a bezocht; (6/10) = totaal aantal tijdig verstuurd memoranda/aantal partijbezoeken.

De grootste groep (n=27) leverde tijdig het verkiezingsmemorandum op, en in 2/3de van de gevallen legden die ook een partijbezoek af (n=18). Elf BGOs situeren zich in één van de twee categorieën waarvan bij voorbaat niet al te veel programmatische invloed kan uitgaan (kwadranten c en d). Van deze laatste groep hebben slechts twee BGOs een structurele (onderlijnd) en/of regelmatige afstemming met minstens een partij (cursief). Voor de eerste groep van tijdige indieners gaat het om de helft van de BGOs die ofwel via structureel overlegmomenten en/of via geregelde afstemming een relatie heeft opgebouwd met minstens een van de partijen. BGOs die vaker dan het gemiddelde een memorandum hebben bezorgd en/of een partijbezoek hebben afgelegd, zitten bovendien

¹⁴ Er is sprake van een lichte toename van het aantal partijbezoeken bij vijf verstuurd verkiezingsmemoranda. Maar over het algemeen leidt het versturen van meer memoranda, niet tot significant meer partijbezoeken.

opvallend vaker ik het eerste kwadrant, nl. 1/3 van de gevallen. In de meeste gevallen zijn de partijbezoeken een veelvoud van de aangeleverde memoranda.

Uit de volgende paragrafen zal blijken dat precies *de combinatie van deze factoren* aanleiding geeft tot (de perceptie van) programmatische impact.

4.5 Hoe groot is de waargenomen impact op de inhoud van het verkiezingsprogramma ?

De gepercipieerde inhoudelijke impact op de verkiezingsprogramma's is voor alle partijen samen genomen al bij al vrij beperkt. De invloed was het sterkst op het deelstatelijke niveau: voor het Vlaamse niveau *heel beperkt* tot *eerder beperkt* en voor het federale niveau *heel beperkt* waren. (N Vlaams = 98; N Federaal = 94 (*legende bij de zes punten Likert-schaal*^{*15})) Op partijniveau bekeken is de impactscore op het federale niveau systematisch lager dan op het deelstatelijke niveau, meestal rond de zestig procentpunten (-,60), behalve voor Vlaams Belang (-,22) en Open VLD (-,43).

Vlaams niveau*	Geen (0)	HEEL BEPERKTE IMPACT (1)	EERDER BEPERKTE IMPACT (2)	EERDER GROTE IMPACT (3)	EEN GROTE IMPACT (4)	HEEL ERG GROTE OF VOLLEDIGE IMPACT (5)	WN	Gemiddelde
N-VA	17	18	26	9	10	2	15	1,88
CD & V	8	18	26	17	12	1	15	2,23
Open VLD	17	17	23	13	7	2	18	1,87
Sp.a	14	12	21	20	9	2	19	2,16
Groen	16	11	16	16	13	5	20	2,30
Vlaams Belang	41	9	4	2	1	0	40	0,51

Voor de centrum-linkse partijen, CD&V, Sp.a en Groen zijn de gemiddelde impactscores hoger dan voor de centrumrechtse partijen (Open VLD en N-VA). Bij Groen werd op beide beleidsniveaus de grootste impact gerealiseerd, dat is iets meer dan bij CD&V en Sp.a.

¹⁵ 0 = Er is geen enkele inhoudelijke overlap (zelfs niet op vlak van aangekaarte thema's); 1 = Er is een heel vage of algemene overlap (op basis van de aandacht die aan bepaalde thema's wordt gegeven); 2 = Er is een eerder beperkte thematische overlap (een aantal thema's of inhoud wordt een vergelijkbare aandacht geschonken); 3 = Er is een veeleer grote inhoudelijke overlap (bepaalde ideeën en inhoud uit het verkiezingsprogramma sluiten aan bij deze van ons memorandum); 4 = Er is een duidelijke overname van standpunten in eerder specifieke thema's of ten aanzien van eerder concrete problematieken (het gaat om 'parafrasering' van zaken die ook terug te vinden zijn in ons memorandum); 5 = Er is een overduidelijke overname van heel specifieke of concrete voorstellen (hier gaat het om letterlijke overnames van stukken tekst uit ons memorandum); WN = weet niet.

Bij Vlaams Belang is de impact op het deelstatelijk niveau uiterst beperkt (0,51), maar op het federale niveau quasi onbestaand (,29). N-VA en Open VLD vormen op beide beleidsniveaus een tussencategorie met een relatief beperkte tot heel beperkte impactscore.

We merken op dat de overgrote meerderheid van de belangengroepenorganisaties wel degelijk een inschatting kan maken van de ‘gerealiseerd’ impact, ook al is die inschatting *relatief modest*. Enkel voor wat betreft de impact bij het Vlaams Belang kan bijna de helft van de betreffende belangengroepen zich geen oordeel vellen. Dat heeft vanzelfsprekend te maken dat de categorie ‘Weet niet’ in dit geval als ‘niet van toepassing’ moet worden begrepen.

Federaal niveau*	Geen (0)	HEEL BEPERKTE IMPACT (1)	EERDER BEPERKTE IMPACT (2)	EERDER GROTE IMPACT (3)	EEN GROTE IMPACT (4)	HEEL ERG GROTE OF VOLLEDIGE IMPACT (5)	WN	Gemiddelde
N-VA	27	12	18	6	6	0	25	1,27
CD & V	18	12	19	17	5	0	23	1,64
Open VLD	25	14	15	8	5	2	25	1,44
Sp.a	22	7	14	18	5	0	27	1,61
Groen	22	8	12	12	9	2	28	1,74
Vlaams Belang	42	6	2	2	1	0	41	0,29

Op basis van de totale aantallen BGOs die een sterke invloed op de inhoud van het verkiezingsprogramma voor de deelstatelijke verkiezingen rapporteerden, is kennelijk het laagst bij Vlaams Belang (de meeste observaties zijn gesitueerde tussen geen en heel beperkt) en het hoogst bij Groen, CD&V en N-VA. Wat de gemiddelde beïnvloeding betreft, die is bij Groen het grootst. Ook voor CD&V en N-VA noteren we bovengemiddelde scores. De toegankelijkheid die deze partijen tonen ten aanzien van BGOs vertaalt zich met andere woorden in een boven gemiddelde beïnvloeding van het Vlaamse verkiezingsprogramma. Het omgekeerde geldt voor Vlaams Belang.

De inhoudelijke beïnvloeding van de federale verkiezingsprogramma's voor de zes partijen is voor de positie van Groen en Vlaams Belang sterk vergelijkbaar met die voor het deelstatelijke niveau. Groen scoort opnieuw op beide parameters hoogst, Vlaams Belang het laagst.

Wat de andere partijen betreft is de rangschikking weliswaar opvallend verschillend: CD&V en N-VA laten Open VLD en Sp.a voorafgaan. De Vlaamse liberalen tekenen voor een opvallende bovengemiddeld beïnvloedingscore.

Onderstaande tabel vat voor het Vlaamse beleidsniveau samen welke belangengroepen en middenveldorganisaties een grote tot heel grote invloed hebben gerapporteerd. Op VGSO en Vlaamse Havencommissie na wordt de volledige top ingevuld door BGOs die hun memorandum op tijd hebben overgemaakt (cf. supra).

<i>Grote (1) tot heel grote (volledige) (2) impact op het Vlaamse niveau</i>	CD&V	N-VA	Open VLD	Sp.a	Groen	Vlaams Belang	Totaal
Cavaria vzw		1	1	1	2		5
VRWI		1	1	1	2		5
Horeca Vlaanderen	1	2	1				4
Forum Amateurlunten	1			2	1		4
Vlaamse Sportraad	2	2					4
Group Touring	1	1	1				3
VGSO		1	2				3
Bos+				1	2		3
Vlaamse Havencommissie	1	1					2
Voka		1	1				2
NSZ (Neutraal Syndicaat Zelfstandigen)		1	1				2
Verenigde Eigenaars		1	1				2
Sensoa vzw				1	1		2
Welzijnszorg				1	1		2
APB			2				2
Netwerk Duurzame Mobiliteit					2		2
Overlegcentrum VI Verenigingen (OVV)		1				1	2
OVSF		1					1
CM	1						1
Ziekenzorg CM	1						1
Beweging.net	1						1
Onafhankelijk Leven vzw	1						1
Febeg	1						1
Vlaams Welzijnsverbond	1						1
BTB-ABVV				1			1
Joetz vzw				1			1
Belgian Offshore Platform					1		1
Fietzersbond					1		1
REScoop Vlaanderen					1		1
Bond Beter Leefmilieu					1		1
Ieders Stem Telt					1		1
Geneeskunde voor de Derde Wereld					1		1
Samenlevingsopbouw					1		1
Samenhuizen vzw					1		1
FOV					1		1
Totale beïnvloeding (impact)	12	13	10	8	18	1	62
Gemiddelde beïnvloeding (Totaal/aantal BGOs)	1,09	1,08	1,11	1,00	1,13	1,00	

Uit de detailoverzichten blijkt dat de variatie van invloedrijke belangengroepen en middenveldorganisaties voor vooral Groen (!) het grootst. Dat zou er kunnen op wijzen dat de openheid van de partij in combinatie met de betrokkenheid van partijtopleden (zie vorige paragraaf) wel degelijk wordt vertaald in een grotere impact op de programmatische functie van partijen, in casu voor wat betreft Groen een grotere impact op de beleidskeuzes in het *Impulsboek*.

De situatie op het federale niveau ziet er als volgt uit. Opnieuw valt op dat nagenoeg de volledige top-tien bestaat uit BGOs die tijdig hun verkiezingsmemorandum hebben overgemaakt aan de betrokken partij(en) (enige uitzondering is APB, de *Algemene Pharmaceutische Bond*).

Grote (1) tot heel grote (volledige) (2) impact op het federale niveau	CD&V	N-VA	Open VLD	Sp.a	Groen	Vlaams Belang	Totaal
Cavaria vzw		1	1	1	2		5
Orde van Vlaamse Balies	1	1	1		1		4
Groep Touring	1	1	1				3
Vluchtelingewerk Vlaanderen	1			1	1		3
Voka		1	1				2
NSZ		1	1				2
Sensoa vzw				1	1		2
Welzijnszorg vzw				1	1		2
APB			2				2
Comeos			2				2
Netwerk Duurzame Mobiliteit					2		2
OVV		1				1	2
CM	1						1
Ziekenzorg CM vzw	1						1
BTB-ABVV				1			1
VRWI				1			1
Joetz vzw				1			1
BBL					1		1
Ieders Stem Telt					1		1
Pax Christi Vlaanderen					1		1
Geneeskunde voor de Derde Wereld					1		1
Sector Samenlevingsopbouw					1		1
Fietzersbond					1		1
Totale beïnvloeding (impact)	5	6	9	7	14	1	42
Gemiddelde beïnvloeding (Totaal/aantal BGOs)	1,00	1,00	1,29	1,00	1,17	1,00	

Slotcommentaar bij deze paragraaf:

op basis van de door de partijen zelf opgegeven feitelijke timing voor de opmaak van hun verkiezingsprogramma(teksten), wordt ook een deadline gehanteerd tegen dewelke de memoranda ontvangen moesten zijn, kon er nog een invloed van uitgaan. Die deadlines zijn voor elke partij gekend. Wat opvalt is dat voor de rechtse partijen, N-VA, Open VLD en VB, minstens 72% van die memoranda ook mooi op tijd kwam. Voor de andere partijen is dat max. 65%. Dat verschil lijkt op het eerste zicht

niet bijster groot, maar het kan voor de effectiviteit van de belangenbehartiging zelf een wereld van verschil maken.

(Zie appendix 1 voor het overzicht van de gerapporteerde deadlines)

4.6 Wat met andere types van interactie ?

Het bezorgen van een verkiezingsmemorandum is in de aanloop naar die verkiezingen een belangrijke zo niet essentiële conditio om toegang tot een partij te verkrijgen en het eisenbunds bespreekbaar te maken. In de loop van een verkiezingsjaar zijn er vanzelfsprekend ook andere gelegenheden waar partijen en BGOs elkaar treffen.¹⁶ Uit onderstaande tabel blijkt dat **alles samen meer dan 270 ‘andere’ contacten dan deze die in het kader van de presentatie van verkiezingsmemoranda werden georganiseerd. Dat zijn er omgerekend gemiddeld twee tot drie per BGO.** Omgekeerd, en abstractie makend van de bijzondere positie van het Vlaams Belang, zijn er gemiddeld in de loop van het verkiezingsjaar dus **53 andere contacten per partij** geweest.

Welke andere contactmoment en?	Permanent overleg	Tijdelijke gemeenschappelijke beleidscommissie	Gemeenschappelijke conferentie of congres	Regelmatige afstemmingsvergaderingen	Deelname aan partijcongres of manifestatie (partij)	Studiedag, seminarie of infobijeenkomst door de partij georganiseerd	Specifieke dialoogmomenten, debatten, infovergaderingen door de belangengroep georganiseerd	Geen van voorgaande	TOTAAL	Aandeel
CD&V	12	3	6	7	5	17	33	45	83	30,86%
Sp.a	4	1	4	2	3	4	16	23	34	12,64%
N-VA	4	0	3	9	2	9	27	52	54	20,07%
Open VLD	4	0	5	3	0	10	24	58	46	17,10%
Groen	2	0	3	3	1	14	23	53	46	17,10%
Vlaams Belang	2	0	0	0	0	1	3	86	6	2,23%
TOTAAL	28	4	21	24	11	55	126		269	100,00%
Aandeel	10,41%	1,49%	7,81%	8,92%	4,09%	20,45%	46,84%		100,00%	

¹⁶ De types van interacties is geplukt uit Rasmussen & Lindeboom (2013:285). De auteurs verdeelden de interactiemomenten in drie categorieën in: (1) *structurele* interactievormen (incl. organisationele overlap, permanente gemeenschappelijke coördinatie, gemeenschappelijke beleidscommissie, geschreven samenwerkingsakkoord, gemeenschappelijke campagnevoering, en gemeenschappelijke congres), (2) *ad hoc* vormen van interactie (deelname aan partijcongres, deelname aan partijvergaderingen, seminars etc., deelname aan bijeenkomsten bij de belangengroep en (3) andere types van interactie ('andere'). In ons onderzoek werd het eerste type 'organisationele overlap' verder opgedeeld in financiële, leden, infrastructurele, personele en andere vormen van overlap. Om eenduidigheidsredenen is dit organisatietype in de tabel weggelaten.

Het merendeel van die alternatieve ontmoetingen vindt plaats tijdens '*specifieke dialoogmomenten, debatten en infomomenten door de belangengroepen zelf georganiseerd*' (46%) en op '*studiedagen en seminars door de partijen georganiseerd*' (20%). Tijdelijke beleidscommissie zijn quasi van geen tel. Tussen deze uitersten zitten in aflopende volgorde van belangrijkheid het 'permanent overleg' en 'regelmatige afstemming' (elk +-10%). Hebben bijzonder weinig aantrok en kunnen daarom vanuit programmatisch-strategisch oogpunt als relatief irrelevant worden beschouwd: de *tijdelijke gemeenschappelijke beleidscommissies* en (op CD&V na) de *partijcongressen of –manifestaties*. Ondanks het feit dat de partijcongressen voor alle partijen wel doorgaan als hoogmissen voor de interne partijdemocratie en vanuit die optiek bijzonder belangrijk voor partijen blijven, zijn die partijcongressen duidelijk geen bijzonder relevante kanalen voor BGOs om op de inhoudelijke partijkeuze te wegen.

CD&V is goed voor afgerond 30% van alle deze alternatieve partij-belangengroepencontacten: de christendemocraten ontmoeten BGOs dus significant vaker dan de andere traditionele bestuurspartijen.¹⁷

CD&V heeft opvallend genoeg ook significant meer andere contacten dan bijvoorbeeld Groen, de partij die doorgaans (cf. supra) hoogst scoorde in het licht van bv. de presentatie van het verkiezingsmemorandum. CD&V concretiseert die bovengemiddelde *outreach* volgens de deelnemende BGOs vooral via 'deelname aan externe vergaderingen en debatten', in tweede instantie door een hogere betrokkenheid te realiseren op hun 'eigen congressen en manifestaties' en door structuren op te zetten die het *permanent overleg* ondersteunen (zie verder). Vooral op vlak van het permanent overleg wijkt de score van CD&V af van die van de andere partijen. De sterkste band, nl. via *permanente overlegcomité's*, zijn vooral bij CD&V van tel (12 cases), en in mindere mate N-VA, Open VLD en Sp.a (telkens vier cases), en slechts in twee gevallen Groen en in één geval VB. **Permanent overleg is enkel voor CD&V van een hoger belang.**

N-VA en CD&V focussen relatief meer op geschreven of ongeschreven akkoorden voor regelmatige afstemmingsvergaderingen, een contactvorm die ook een sterke band veronderstelt of minstens beoogt.

¹⁷ Cf. bij een toevallige verdeling is het gemiddeld aandeel immers maar 15%.

CD&V, Spa en Groen steken relatief meer energie in studiedagen en andere bijeenkomsten door de partij georganiseerd. CD&V en Sp.a steken ook opvallend meer dan andere partijen energie in infomomenten door de belangengroepen zelf georganiseerd.

Sp.a scoort beneden gemiddeld op de meeste contactvormen wat er op kan wijzen dat de partij toch niet de netwerkfunctie vervult die van een netwerkpartij verwacht wordt. (cf. Verhaeghe 2009) **Niettemin gaat de partij net zoals CD&V trouwens vaker de boer op, met name wat betreft de dialoogmomenten, debatten en infovergaderingen door de BGOs zelf georganiseerd (dus buiten de partij).**

Het Vlaams Belang heeft zelden andere contacten dan deze die in de hierboven geschetste context plaatsvonden (en dat waren er ook al niet veel). Voor VB geven de BGOs duidelijk aan dat de partij geen oog heeft voor deze alternatieve contactmomenten (blijkbaar laat de partij alles liever *op zich afkomen*). De partij onderhield met twee belangengroepen structureel overleg (onder wie het OVV). Met een op twee van de BGOs waarmee de partij sterke contacten had, ging het om specifieke dialoog, infomomenten en debatten door de BGO georganiseerd. Maar de BGOs stellen in hoofdzaak dat er met het Vlaams Belang geen alternatieve contacten zijn geweest.

<i>Permanent overleg</i>	CD&V	N-VA	Open VLD	Sp.a	Groen	Vlaams Belang	<i>Totaal</i>
Horeca Vlaanderen	1	1	1	1	1	1	6
Comeos	1	1	1	1	1		5
Groep Touring	1	1	1				3
Absoluut vzw	1	1					2
Chirojeugd Vlaanderen	1			1			2
Beweging.net	1						1
CM	1						1
Huisvesting Het Volk	1						1
Onafhankelijk Leven vzw	1						1
OKRA	1						1
Welzijnszorg vzw	1						1
Vluchtelingenwerk Vlaanderen	1						1
Verenigde Eigenaars			1				1
BTBA-ABVV				1			1
OVV						1	
Totaal	12	4	4	4	2	2	28
Aandeel in totaal (%)	42,86%	14,29%	14,29%	14,29%	7,14%	7,14%	

Wat betreft de structurele overlegvormen, nl. het 'permanente overleg' en de 'regelmatige afstemmingsvergaderingen' blijkt de belangengroepenorganisaties er wel degelijk andere preferenties op nahouden (op twee uitzonderingen na: Horeca Vlaanderen onderhoudt met alle zes de partijen een permanent overleg, Comeos met vijf partijen).

Uit de tabel 'permanent overleg' leiden we ten eerste af dat **de openheid die CD&V ten aanzien van het georganiseerde middenveld structureel ten toon spreidt** (dat uit zich in een veelvoud van belangengroepenorganisaties waarmee de partij permanent overleg onderhoudt), **een heel brede variatie vertoont**; twee, dat de nominale overlap tussen alle traditionele partijen vrij gering is (in casu enkel voor de sectorverenigingen *Horeca Vlaanderen* en *Comeos* en voor de uiteindelijke regeringspartijen ook *Groep Touring*).

Uit de tweede tabel (regelmatige afstemming) leiden we af dat **N-VA en CD&V samen goed zijn voor 2/3de van de vermeldingen van alle regelmatige afstemmingen binnen en buiten de partij**; aan het andere eind van het spectrum staat Vlaams Belang (0 cases). De andere traditionele partijen vertonen een sterk vergelijkbaar kwantitatief profiel, maar de kwalitatieve overlap is gering (in casu enkel op vlak van de milieuverenigingen).

<i>Afgesproken afstemming</i>	<i>regelmatige</i>	CD&V	N-VA	Open VLD	Sp.a	Groen	Vlaams Belang	<i>Totaal</i>
Bond Beter Leefmilieu		1	1		1	1		4
Absoluut vzw		1	1	1				3
Onafhankelijk Leven vzw		1	1	1				3
VOKA		1	1					2
Fietzersbond			1	1				2
Cavaria vzw			1			1		2
West-Vlaamse Milieufederatie vzw					1	1		2
Beweging.net		1						1
CM		1						1
Huisvesting Het Volk		1						1
KVG vzw			1					1
Verenigde Eigenaars			1					1
Chirojeugd Vlaanderen			1					1
Totaal		7	9	3	2	3	0	24
Aandeel in het totaal		29,17%	37,50%	12,50%	8,33%	12,50%	0,00%	

4.7 Welke partij is meest onderhevig aan beïnvloeding ?

Onderstaande tabel vat aan de hand van rangordescorres alle beïnvloedingsmomenten samen (van het ontvangen van een verkiezingsmemorandum tot en de opmaak van de beleidsbrieven, plus de andere beïnvloedingswijzen zoals in de hierboven staande paragrafen worden beschreven).¹⁸ Dat in de totaalscore de aandelen van de verkiezingsmemoranda en de partijbezoeken het grootst, mag niet verbazen want beide factoren zijn op alle zes de onderzochte partijen van toepassing.

Op basis van de totaalscore staat CD&V het hoogst gerangschikt, duidelijk te wijten aan de hoge score voor het alternatief overleg. Ook Groen, N-VA en Sp.a staan heel hoog in de rangschikking. De deelnemende BGOs gaven aan dat ze Open VLD iets minder contacteerden, bij contactname een kleiner luisterend oor vonden en de impact op de inhoud van het verkiezingsprogramma relatief beperkt bleef. Groen schoort op elk van die parameters hoog(st).

Rekening houdend met de gepercipieerde impact staan de centrum-linkse partijen CD&V, Sp.a en Groen systematisch *het dichtst* bij de georganiseerde belangengroepen.

De afstand tot de maatschappelijke belangengroepen is heel erg groot voor Vlaams Belang – op basis van de opinie van de relatief beperkte set van belangengroepen en middenveldorganisaties organiseert VB zelf geen permanente of structurele contacten (de enige uitzondering is het permanent overleg met *Horeca Vlaanderen*).

	Ontvangen memoranda	Aantal bezoeken	Omvang partijdelegatie (luisterend oor)	Impact programma inhoud Vlaams	Impact programma inhoud federaal	Alternatief overleg	TOTAAL (B)
CD&V	10	8	9	5	5	10	47
N-VA	10	8	10	4	3	6	41
Open VLD	9	8	6	4	4	5	36
Groen	9	9	8	6	6	5	43
Sp.a	9	10	6	5	5	6	41
VB	6	1	0	0	0	1	8
Totaal	53	44	39	24	23	33	216
Aandeel uit het totaal (%)	24,54%	20,37%	18,06%	11,11%	10,65%	15,28%	

¹⁸ De rangordescorres (telkens op ../10) werden bepaald aan de hand van de geregistreerde aantallen, die voor elke partij weliswaar verschillend zijn maar die waar ze heel dicht bij elkaar aansluiten toch eenzelfde rangordescorres toebedeeld kregen. Waar de afwijking groot is, bv. met het Vlaams Belang, is de rangordescorres ook groter.

De neoliberale partijen N-VA en Open VLD nemen duidelijk een tussenpositie in als het op gerapporteerde inhoudelijke beïnvloeding aankomt.

5. Algemene conclusies: welk netwerkmodel is van toepassing ?

In deze paper gingen we vanuit het standpunt van de belangengroepen en middenveldorganisaties (n=97) na welke programmatische impact van welke partij-belangengroepenrelaties in het verkiezingsjaar 2013-2014 is uitgegaan voor de zes zetelende Vlaamse politieke partijen.

Zoals hierboven reeds aangestipt, erkent ongeveer de helft van de hier onderzochte BGOs dat ze op de programmatische functie van een of meerdere partijen heeft gewogen. Het gaat hierbij in eerste instantie om sectororganisaties, -federaties en -(koepel)verenigingen die naast de traditionele BGOs ook niet-traditionele of nieuwe belangengroepen groeperen en op een niet-gestructureerde wijze vertegenwoordigen¹⁹. En het gaat om gepercipieerde inhoudelijke beïnvloeding bij alle zetelende partijen behalve het Vlaams Belang (zie Appendix 2 voor de volledige tabel en rangschikking). **De conclusie van Vander Elst (2010) in verband met de pluralisering van de politieke besluitvormingsstructuren en –processen kunnen we op basis van onze onderzoeksresultaten grotendeels onderschrijven: over het algemeen getuigen de partij-belangengroepenrelaties van een grote variatie, zowel in omvang, sterkte en vorm. (zie ook Schamp 2016a, 2016b)**

Als zowel omvang als vorm als impact essentiële graadmeters zijn van de effectiviteit van de belangenbehartiging en het correct functioneren van een democratie (waarin macht en tegenmacht elkaar in balans en dus in stand houden), dan gaat het met onze democratische vertegenwoordiging dus misschien toch niet zo slecht als de beeldspraak van “de kloof” tussen burger(organisaties, -beweging, of -beweging) en politiek aangeeft.

Op basis van de survey bij meer dan honderd BGOs blijkt dat **op Vlaamse Belang na alle andere partijen in een belangrijke mate op de zelfde wijze door BGOs geïnformeerd, en vervolgens ook in min of meer dezelfde mate bezocht. Niet noodzakelijk door dezelfde BGOs, maar wel met een min**

¹⁹ Het gaat om volgende belangengroepenorganisaties: Cavariva vzw, Voka, Groep Touring, Horeca Vlaanderen zijn de topscoorders; Vlaamse Sportraad, APB (Algemene Pharmaceutische Bond), VRWI en de Orde van Vlaamse Balies scoren bovengemiddeld hoog; en kijken we enkel naar het verkiezingsjaar dan kan die lijst aangevuld worden met: ‘Ieders stem telt’, BOS+ en Sensoa vzw.

of meer vergelijkbare frequentie. Belangengroepen en middenveldorganisaties worden overduidelijker actiever naarmate de verkiezingen naderen en dat –op Vlaams Belang na- alle traditionele partijen in min of meer gelijke mate worden benaderd. Er is sprake van een veralgemeende en veralgemeenbare toename van de totale verzending van verkiezingsmemoranda in de maanden die verkiezingen voorafgaan. Er zijn geen significant verschillen tussen de bestuurspartijen CD&V, Sp.a, Open VLD en ook N-VA en de nichepartij Groen²⁰. Dat er echter een belangrijke selectiviteit in het geding is, kon worden aangetoond door de bijzondere positie die Vlaams Belang inneemt.²¹

De berg van verkiezingsmemoranda werden aan gemiddeld vier partijen bezorgd, waarbij de partijvoorzitter, de volksvertegenwoordigers en de studiedienst in het algemeen als de belangrijkste entry points fungeren. Uit die informatiestroom vloeien vervolgens gemiddeld drie partijbezoeken per belangengroep volgen –in overgrote mate met de parlementsleden en mensen van de studiedienst. Belangrijk is het feit dat het aantal bezoeken grotendeels de intensiteit van de stroom aan verkiezingsmemoranda weerspiegelt, al is de totale toename van de partijbezoeken nog meer uitgesproken in de maanden vlak voor de verkiezingen: in de twee maanden voor de verkiezingen stijgt de ratio partijbezoeken op ingediende memoranda tot ongeveer 1:1. Hoewel het verzenden van memoranda tijdens de laatste twee maanden voor de onderzochte partijen (omwille van de gestelde deadlines) relatief nutteloos is gebleken voor de programmatische beïnvloeding van het verkiezingsprogramma zelf, wordt een absolute meerderheid van alle partijbezoeken wel in dat tijdsvenster vlak voor de verkiezingen afgelegd. Dat patroon herkenden we voor de meeste BGOs die gewag maakten van een boven gemiddelde sterke tot heel sterke programmatische beïnvloedingsrol (cf. supra), maar bijvoorbeeld niet voor enkel BGOs die naar eigen zeggen de grootste impact realiseerden, zoals *Horeca Vlaanderen*, *Comeos*, *Cavaria*, *Groep Touring* (zie ook: appendix 2). Die gepercipieerde programmatische beïnvloeding kan in bepaalde gevallen dus enkel met een combinatie van het tijdig neerleggen van het verkiezingsmemorandum en de contactvorm te maken, en niet met het feit of er een partijbezoek werd afgelegd (want in geen van deze gevallen voorgevallen).²²

²⁰ Wat meteen de vraag oproept of Groen als een volwaardige bestuurspartij wordt aanzien door de deelnemende belangengroepenorganisaties.

²¹ Die vaststelling dat de belangengroepen zelf getuigen van een min of meer gelijkmatige verdeling van hun verkiezingsmemoranda over alle zetelende Vlaamse partijen (behalve het Vlaams Belang) is in tegenspraak met de conclusies die dienaangaande getrokken konden worden op basis van de door de partijen bijgehouden lijsten, want daaruit blijkt een grote selectiviteit in het voordeel van de twee centropartijen, CD&V en N-VA, die het leeuwendeel van de verkiezingsmemoranda hadden ontvangen (althans op basis van de (zelf)gerapporteerde lijsten van ontvangen verkiezingsmemoranda).

²² Zie de analyse van de samenhang tussen de aantallen memoranda en de partijbezoeken. Deze organisaties rapporteerden bij wijze van spreken geen partijbezoeken.

Belangengroepen proberen de partijbesluitvorming ook buiten de geijkte momenten van pre-electorale campagne, de formatie en de opmaak van de beleidsbrieven te beïnvloeden. Van de 'andere' momenten waarop de betrokken belangengroepen en middenveldorganisaties invloed hebben trachten uit te oefenen op de partijbeleidskeuzes, zijn **enkel studiedagen (of seminars of bijeenkomsten) door de partij zelf georganiseerd én dialoogmomenten (of debatten of infovergaderingen door de belangengroepen georganiseerd)** heel relevant. Ook **programmatisch belangrijk maar minder partijbreed geïnstitutionaliseerd** zijn het **permanent overleg (vooral bij CD&V)**, de **geregelde afstemmingsvergaderingen (vooral bij N-VA)** of **deelname aan een partijcongres (of de voorbereiding)** (cf. *Impulscongres- en handboek* van Groen, met tal van bijdragen van middenveldspelers).

Op vlak van de **gepercipieerde programmatische beïnvloeding in de pre-electorale periode**, concluderen we dat die er voor heel wat BGOs wel degelijk voor **64% op het Vlaamse beleidsniveau tot 43% op het federale niveau van de onderzochte BGOs was²³**, maar dat die impact vooral als **(eerder) beperkt werd gecatalogeerd.²⁴** Voor Vlaams Belang is de impactscore zelfs 'geen' tot 'heel beperkt'. Op het Vlaamse niveau is de impact eveneens relatief beperkt maar significant groter voor de centrum-linkse partijen, nl. CD&V, Sp.a en Groen. Op het federaal niveau is de ervaren inhoudelijke impact eerder (heel) beperkt, maar relatief groter bij Open VLD. Er is een aanzienlijke overlap tussen de betreffende BGOs voor beide bestuursniveaus (Vlaams en federaal).

In de aanloop naar de verkiezingen is de afstand tussen de onderzochte middenveldorganisaties en de centrum-linkse partijen het kleinst. Van alle centrum-linkse partijen ontvangt CD&V echter meest memoranda (Groen en Sp.a komen in de buurt) en gooit ze het ook wat de partijbezoeken betreft hoge ogen (de CD&V-delegaties zijn door de band genomen bovengemiddeld groot). Ook de vorm van de partij-belangengroepenrelaties is relevant: CD&V organiseerde met name het leeuwendeel van de gerapporteerde *structurele overlegmomenten*, slaagde er in om het meest BGOs te betrekken bij haar congressen en conferenties, nam vaker deel aan regelmatige afstemmingsvergaderingen, aan debatten, of aan infovergaderingen binnen en buiten de partij georganiseerd. De openheid en brede toegang zowel als de gepercipieerde impact op beleidsvoorstellen zijn voor CD&V groter dan voor alle

²³ Afhankelijk van het deelstatelijke of het federale beleidsniveau gaat het om resp. voor 62 en 42 BGOs.

²⁴ Deze algemene vaststelling dient voor de postelectorale periode meteen genuanceerd: de uit pragmatische en opportunistische overwegingen ingegeven aanname dat BGOs zich vooral richten naar de grotere vertegenwoordigde politieke partijen, in het bijzonder deze die deel uitmaken van de regeringsformatiegesprekken of het meeste kansen maken aan het bestuur deel te nemen, kan immers eveneens duidelijk worden onderschreven. Bovendien blijkt uit onze data –die hier niet in detail werden beschreven– dat een belangrijk aantal BGOs dat tevoren wel impact had *na de verkiezingen* nog maar bitter weinig impact realiseerde. BGOs haken vanaf de regeringsformatie dus massaal af waardoor het maatschappijbrede beleidsbeïnvloedingsproces grotendeels stilvalt.

andere partijen. **Als traditionele bestuurspartij was CD&V in het verkiezingsjaar 2013-2014 het belangrijkste bruggenhoofd tussen het georganiseerde middenveld en 'de staat'.** Dat CD&V haar rol als centrumpartij en neo-pluralistische netwerkpartij in het onderzochte tijdsvenster van het verkiezingsjaar 2013-2014 best wist uit te spelen, spoort met de veralgemeende opinie over de partij-belangengroepenrelaties door de bril van de partijtopleden zelf bestudeerd (cf. Wauters, Schamp 2014; Schamp 2016a, 2016b).

Als grootste niet-traditionele beleidspartij vertoont Groen in de pre-electorale periode ook een belangrijke liaisonfunctie tussen middenveld en staat, maar die rol verloor ze grotendeels van zodra de regeringsformatiebesprekingen van start gingen. (zie Appendix 3) **De relatief grote openheid die Groen als partij duidelijk typeert, is allesbehalve toevallig want grotendeels door de partijorganisatie zelf georganiseerd, en mede daardoor scoren de BGOs Groen –net zoals bij CD&V het geval blijkt- de gepercipieerde impact hoger in (zelfs hoger dan CD&V).**

Sp.a scoort in de totale rangschikking van de sterkte van de contacten (frequentie) iets lager dan Groen, maar **bekijken we enkel de inhoudelijke impact op het Sp.a-verkiezingsprogramma (op beide niveaus) dan scoort Sp.a bij de BGOs wel degelijk significant lager dan CD&V of Groen.** Nochtans is de inspanning die wordt gedaan om in contact te treden met het middenveld sterk vergelijkbaar met die van Groen (cf. bovenstaande tabel 'Andere beïnvloedingsmomenten').

N-VA heeft volgens de BGOs blijk van een groot luisterend oor (cf. gemiddeld grootste delegaties bij partijbezoeken), maar de impactscore op het verkiezingsprogramma is toch gevoelig lager dan bv. bij Groen of CD&V. (opm.: in de postelectorale periode beende N-VA die achterstand ten aanzien van CD&V bij)

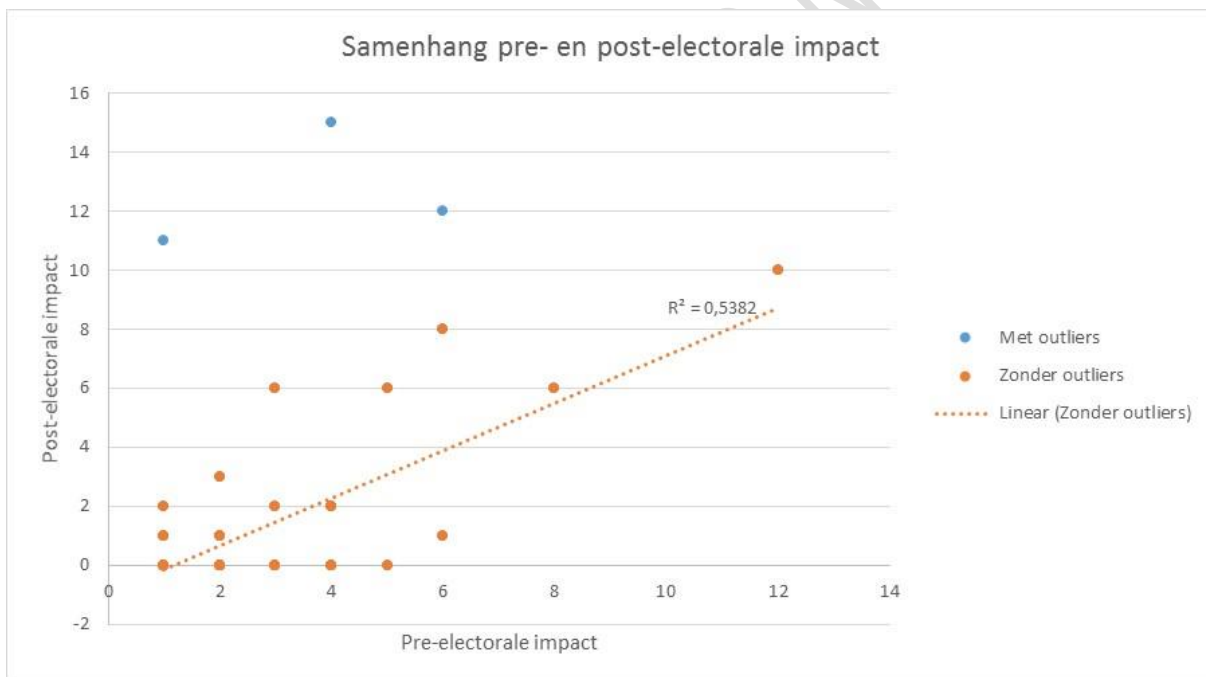
Open VLD volgt op vlak van frequentie van de contacten en vormvariatie op een significante afstand van de drie centrum-linkse partijen. De programmatische impact is ook niet bijzonder groot te noemen, maar stijgt tijdens de regeringsformatie en dan specifiek op het federale beleidsniveau.

Vlaams Belang vertoont zoals reeds gesteld de grootste afstand tot de maatschappij (voor alle indicatoren en op alle meetmomenten).

Het effect van de combinatie tussen de toegang tot de partijen (openheid) en hun ideologische positie op de gerapporteerde inhoudelijke beïnvloeding kan op basis van de opinies van de hier onderzochte BGOs als volgt samengevat (de kleurschakering geeft de sterkte of de intensiteit weer van de volgens de BGOs gerealiseerde impact): in het verkiezingsjaar 2013-2014 waren de BGOs vooral succesvol bij het creëren van toegang tot de centrumlinkse partijen.

Partijtype versus gerealiseerde toegang tot aan de verkiezingen	Oppositiepartij	Bestuurspartijen		Oppositiepartij
	Uiterst linkse oriëntatie	Centrum-links	Centrum-rechts	Uiterst rechts oriëntatie
Beneden gemiddelde toegang				
Gemiddelde toegang				
Bovengemiddeld toegang				

Dat belangengroepen er bovendien goed aan doen om in de pre-electurale fase de partijen op tijd te benaderen (in eerste instantie een verkiezingsmemorandum te bezorgen) blijkt uit de hier gepresenteerde scatterplot die de samenhang met de impactscore in de postelecturale fase samenvat.

Noot bij de scatterplot: Postelecturale impact is geoperationaliseerd aan de hand van twee elementen: (1) de impact op de uitkomst van de regeringsformatie(gesprekken) (het regeerakkoord) en (2) de impact op de inhoud van de ministeriële beleidsbrieven.²⁵

²⁵ Wat betreft de impact op de formatiegesprekken: van de drie betrokken partijen (N-VA, CD&V en Open VLD) werd CD&V overduidelijk het meest gecontacteerd en Open VLD het minst (zie ook Appendix 3) De belangrijkste invloed of impact realiseerden de betreffende belangengroepenorganisaties op het Vlaamse niveau, al mag die niet worden overdreven (want lager dan tijdens de campagne). De grootste impact werd gerealiseerd door die belangengroepen die ook al in het voortraject een (heel) grote impact percipieerden.

De bovenstaande scatterplot geeft aan dat er een *statistisch significante samenhang* is tussen de gerapporteerde (heel) sterke programmatische impact in de pre- en postverkiezingsperiode - drie outliers²⁶ buiten beschouwing gelaten²⁷.

De hier gepresenteerde bevindingen weerspiegelen de in de jaren 1990 reeds aangekondigde *veralgemeende intrede van het neo-pluralistische tijdperk* waarin een steeds groeiend aantal belangengroepen en middenveldorganisaties duidelijk pragmatischer en *gezond opportunistisch* te werk gaat bij het benaderen van steeds meer politieke partijen, in casu met het oogmerk om te wegen op het beleid.

²⁶ Voka, Zorgnet-Icuro en OVV.

²⁷ Voka realiseerde naar eigen zeggen een relatief beperkte impact in de pre-verkiezingsperiode, maar de hoogste gerapporteerde impact bij de regeringsformatie en het uitschrijven van de ministeriële beleidsbrieven. Het omgekeerde is het geval voor APB.

Slotbedenking:

Omdat het resultaat van de inhoudelijke of kwalitatieve analyse van de meest impactvolle belangengroepen en middenveldorganisaties (nl. de vraag *over welke belangengroepen gaat het precies?*) op een aantal fronten afwijkt van deze uit de studie van Schamp (2016a en 2016b), **tot slot een kritische bedenking in verband met de vergelijkbaarheid van deze resultaten met andere reeds gepubliceerd materiaal**. De verschilpunten zijn overwegend te verklaren door het feit dat de datacollectie voor de voorliggende paper op een steekproef is gebaseerd met een totale respons van (slechts?) één op vier. De resultaten van Schamp (ibid.) zijn immers gebaseerd op een populatieonderzoek (+650 BGOs) en niet op een steekproef. Dit verschil maakte het mogelijk dat ook belangengroepen waarvoor de partijen minder sterke relaties aangaven (maar wel een verkiezingsmemorandum hebben ontvangen) of die door de politieke partijen inhoudelijk minder relevant werden beschouwd toch bij het onderzoek van de *b-kant* betrokken kunnen zijn (de *a-kant* = de perceptie van de partijtopleden).

Dat risico doet echter geen afbreuk aan het feit dat de beide kanten wel in belangrijke mate overlappen en dat de steekproef voor onderhavig onderzoek wel degelijk representatief is. Niettemin houden we rekening met het feit dat binnen die overlap er een relatieve ondervertegenwoordiging kan zijn van de vooral traditionele belangengroepen en middenveldorganisaties waarmee vaker een sterke contact werd gerapporteerd door de politieke partijen (Schamp 2016a, 2016b) en een relatieve oververtegenwoordiging kan zijn van de niet-traditionele of nieuwe belangengroepen²⁸. **Omwille van deze beperking waren verschillen in de conclusies –met name *geen structurele partij-belangengroepenparen* die op een klassieke zuilaanhorigheid wijzen- bij voorbaat verwacht. Desondanks is er een opmerkelijke aanwezigheid van enkele traditionele werkgevers-, werknemers- en sector- of koepelorganisaties** (zoals *Voka, Comeos, Horeca Vlaanderen, NSZ, CM, ABVV, ACW, OVV*) **en een reeks niet-traditionele doch politiek bijzonder relevante doelgroepenbelangengroepen** (zoals

²⁸ Voor zover ze zich voordoet kan deze oververtegenwoordiging van de nieuwe belangengroepenorganisaties worden verklaard door het samenvallen van verschillende factoren, o.a. bewuste en onbewuste vormen van zelfselectie (bv. traditionele belangengroepen en middenveldorganisaties die ervan overtuigd zijn niet of onvoldoende te hebben 'gewogen', hebben mogelijks niet of in beperktere mate deelgenomen aan de belangengroepenbevraging; of belangengroepen die een natuurlijk, informele band hebben met bepaalde partijen nemen niet deel omdat hun relaties en contacten niet zijn vertrokken vanuit het opleveren van een verkiezingsmemorandum; of om andere redenen (geen tijd, geen interesse, vergeten deelnemen). Ook puur praktische factoren kunnen spelen, bv. het foutief adresseren van de uitnodigingsmail, het niet aankomen of verloren gaan of het verkeerd behandelen van die mail enzovoort. Het is immers opvallend dat de persoonlijke contactgegevens (bv. van de directeur, de secretaris,...) voor de relatief kleinere belangengroepen en middenveldorganisaties gemakkelijker traceerbaar zijn dan die voor de grote geïnstitutionaliseerde belangengroepenorganisaties. Mogelijks zijn deze laatste BGOs omwille van de gevoeligheid van het onderzoeksthema ook minder geneigd om aan dit soort onderzoek deel te nemen.

Cavaria, Groep Touring, Fietzersbond, Bond Beter Leefmilieu, VRWI, Vluchtelingenwerk Vlaanderen, Forum Amateurkunsten en vele andere...).

Referenties

Allern, E. H. (2006). Parties, Interest Groups and Democracy. Political Parties and their Relationship with Interest Groups in Norway. University of Oslo, Oslo.

Allern, E. H. (2010). Political parties and interest groups in Norway. Essex, UK: ECPR.

Allern, E. H., Bale, T. (2012). Political parties and interest groups: Distangling complex relations. *Party Politics*, 18(1), 7-25.

Almond, G. A., Powell, G.B. (1972). Politieke systemen. En vergelijkende studie (vertaling). Alphen aan den Rijn: Samsom Uitgeverij.

Baumgartner, F., Leech, B.L. (1998). Basic interests. The importance of groups in politics and political science. Princeton: Princeton University Press.

Binderkrantz, A. (2004). Interest group strategies: navigating between privileged access and strategies of pressure. Paper presented at the Annual Meeting of the Political Studies Association, Lincoln, USA.

Binderkrantz, A. (2008). Different groups, different strategies: how interest groups pursue their political ambitions. *Scandinavian Political Studies*, 31(2), 173-200.

Binderkrantz, A., Kroyer, S. (2012). Customizing strategy: policy goals and interest group strategies. *Interest Groups & Advocacy*, 1(1), 115-138.

Binderkrantz, A., Fisker, H., Pedersen, H. . (2014). The rise of citizen groups? Interest group representation in Denmark in 1975 and 2010. Paper presented at the ECPR Joint Sessions of Workshops, Salamanca, Spain.

Blokland, H. (2005). Pluralisme, democratie en politieke kennis. Een rehabilitatie van de politiek. Rotterdam/Assen: Van Gorcum.

Bouhy, S., Van den Broeck, A. (2017). Het rapport van de ministers, Test-Aankoop, no. 615, 14-16.

Christiansen, F. (2012). Organizational de-integration of political parties and interest groups in Denmark. *Party Politics*, 18(1), 27-43.

De Winter, L. (1999). Belgium: insider pressure groups in an outsider parliament. In P. Norton (Ed.), *Parliaments and pressure groups in Western Europe* (2 ed., pp. 88-109). London: Frank Cass Publishers.

Duverger, M. (1951). *Les parties politiques*. Paris: Librairie Armand Colin.

Duverger, M. (1967 [1966]). *Sociologie politique* (2nd ed.). Paris, FR: Presses universitaires de France (PUF).

Farrer, B. (2012). A theory of organizational choice: Interest groups and parties as substitutable influence mechanisms. *Party Politics*, 18(1), 1-24.

Fraussen, B. (2013). *The lucky few - Why some interest organizations develop, enjoy access and are influential*. University of Antwerp, Antwerpen.

Harmel, R. (2002). Party organizational change: Competing explanations? In K. R. Luther, Müller-Rommel, F. (Ed.), *Political parties in the new Europe. Political and analytical challenges* (pp. 119-142). Oxford: Oxford University Press.

Heaney, M. (2009). Linking political parties and interest groups. In S. Maisel, Berry, J. (Ed.), *The Oxford Handbook of American Political Parties and Interest Groups* (pp. 568-587). Oxford: Oxford University Press.

Katz, R., Mair, P. (1995). Changing models of party organization and party democracy. The emergence of the cartel party. *Party Politics*, 1(1), 5-28.

Katz, R., Mair, P. (2009). The cartel party thesis: A restatement. *Perspectives on Politics*, 7(4), 753-766.

Katz, R., Mair, P. (2012). Parties, interest groups and cartels: A comment. *Party Politics*, 18(1), 107-111.

Lijphart, A. (1968). *The politics of accommodation. Pluralism and democracy in the Netherlands*. Berkeley: University of California Press.

Maloney, W. A., Jordan, G., McLaughlin, A.M. (1994). Interest groups and public policy: the insider/outsider model revisited. *Journal of Public Policy*, 14(1), 17-38.

Meyer, D., Imig, D. (1993). Political opportunity and the rise and decline of interest group sectors. *Social Sciences Journal*, 30(3), 253-270.

Otjes, S., Rasmussen, A. (2015). The collaboration between interest groups and political parties in multi-party democracies: Party system dynamics and the effect of power and ideology. *Party Politics*, 22(1), 1-14.

- Rasmussen, A., Lindeboom, G.-J. (2013). Interest group-party linkage in the twenty-first century: Evidence from Denmark, the Netherlands and the United Kingdom. *European Journal of Political Research*, 52, 264-289.
- Rokkan, S. (1966). Norway: Numerical democracy and corporative pluralism. In R. Dahl (Ed.), *Political oppositions in Western democracies* (pp. 69-444). New Haven, CT: Yale University Press.
- Schamp, T. (2016a). Partij-belangengroepenrelaties in Vlaanderen: een netwerkanalyse aan de hand van de verspreiding van verkiezingsmemoranda in het verkiezingsjaar 2013-2014.
- Schamp, T. (2016b). Partij-belangengroepenrelaties in Vlaanderen: een verkennende kwalitatieve studie van sterkte, vorm en programmatische relevantie in het verkiezingsjaar 2013-2014.
- Selle, P. (1997). Parties and voluntary organizations. Strong or weak ties? In K. Strom, Svasand, L. (Ed.), *Challenges to political parties. The case of Norway*. (pp. 149-166). Michigan: University of Michigan Press.
- Sodaro, M. (2008). *Comparative Politics. A global introduction*. Boston: McGraw-Hill Higher Education.
- Thomas, C. (Ed.) (2001a). *Political parties and interest groups: Shaping democratic governance*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, Inc.
- Truman, D. (1951). *The governmental process. Political interests and public opinion*. New York: Alfred A. Yillop.
- Vander Elst, S. (2010). Via welke strategieën beïnvloeden pressiegroepen beleidsprocessen? Casestudie van het beleidsproces m.b.t. het Woonzorgdecreet. Universiteit Gent, Gent.
- Verhaeghe, P.-P. (2009). De netwerkpartij als kraakpand. *Samenleving en Politiek*, 16(3), 48-53 (nadien verschenen als Poliargus Paper no. 2010/2001, 2018p).
- Walgrave, S. (1995). Tussen loyaliteit en selectiviteit. Over de ambivalente verhouding tussen Nieuwe Sociale Bewegingen en de Groene partij in Vlaanderen. Leuven: Garant.
- Wauters, B. & Schamp, T. (2014). *Standen binnen CD&V: een analyse op niveau van de partijleden*. Gent: UGent.
- Wolinetz, S. (2002). Beyond the catch-all party: Approaches to the study of parties and party organization in contemporary democracies. In R. Gunther, Montero, J.M., Linz, J.J. (Ed.), *Political Parties: Old Concepts and New Challenges* (pp. 136-165). Oxford: Oxford University Press.

Yishai, Y. (1991). *The land of paradoxes: Interest politics in Israel*. Albany, NY: State University of New York Press.

Yishai, Y. (2001). Bringing society back in: Post-cartel parties in Israel. *Party Politics*, 7(6), 667-687.

WORKING PAPER - DO NOT COPY

Appendix 0: De representativiteitstoets

Is de respons voor de steekproef voldoende representatief voor de onderzoekspopulatie van BGOs ?	Totaal aantal ontvangen memoranda (verdeling populatie) (A-kant)	% van totaal	Totaal aantal belangengroepen vertegenwoordigd in de steekproef (B-kant)	% van totaal
Landbouw en visserij (1)	19	1,18%	1	0,81%
Industrie (2)	46	2,85%	2	1,63%
Handel en diensten (3)	4	0,25%	7	5,69%
Vakbonden/werknemers (4)	50	3,10%	6	4,88%
Werkgevers (zelfstandigen/ondernemers) (5)	56	3,47%	2	1,63%
Sector- en beroeps/ unies en federaties (6)	351	21,75%	16	13,01%
Consumenten en klanten (gebruikersgroepen) (7)	21	1,30%	2	1,63%
Katholieke/kerkelijke (8)	4	0,25%		
Niet-katholieke/-kerkelijke (9)	5	0,31%		
Nieuwe levensbeschouwelijke (10)	16	0,99%	1	0,81%
Kunst- en cultuur / media (11)	73	4,52%	6	4,88%
Erfgoed (12)	18	1,12%		0,00%
Taalgemeenschap en regionalistisch (13)	11	0,68%	1	0,81%
Sport/spel/recreatie (14)	18	1,12%	1	0,81%
Senioren/ouderen (15)	23	1,43%	4	3,25%
Jongeren/jeugd (minderjarigen) (16)	30	1,86%	4	3,25%
Opleiding/onderwijs/vorming (17)	80	4,96%	9	7,32%
Hobby (18)	1	0,06%		
Natuurbehoud (19)	15	0,93%	2	1,63%
Milieu/klimaat/duurzaamheid (20)	68	4,21%	4	3,25%
Dierenwelzijn (21)	21	1,30%	2	1,63%
Vrouwen (22)	18	1,12%	1	0,81%
Gender en holebi / gelijke kansen (23)	10	0,62%	1	0,81%
Migranten/asiel/minderheden (incl. vluchtelingen) (24)	35	2,17%	3	2,44%
Armen en armoede (25)	47	2,91%	6	4,88%
Humanitaire (mensenrechten) (26)	8	0,50%	3	2,44%
Maatschappelijke beweging (democratie, vrijwilligers) (27)	43	2,66%	9	7,32%
Ontwikkelingshulp (28)	28	1,73%	3	2,44%
Pro-Europese of internationale (29)	13	0,81%	1	0,81%
Eurokritische (30)				
Mutualiteiten (31)	26	1,61%	1	0,81%
Verzekering (32)	3	0,19%		
Bank- en financieuzen (33)	1	0,06%	1	0,81%
Controle- of toezichthoudend (incl. politie, justitie, hulpdiensten) (34)	21	1,30%		
Expertise, kennis en onderzoek (35)	70	4,34%	2	1,63%
Denktanken en consultancy (36)	3	0,19%		
Gezin/familie (37)	37	2,29%	1	0,81%
Mobiliteit / verkeer (38)	38	2,35%	5	4,07%
Welzijn, gezondheid en zorg (39)	197	12,21%	16	13,01%
Fondsen, stichtingen, steunkanalen en service clubs (40)	16	0,99%		
Bestuurszaken regionaal, provinciaal, steden en gemeenten (41)	70	4,34%	1	0,81%
	1614	100%	124	100,81%

Appendix 1: Samenvattend overzicht van de praktisch gehanteerde deadlines

Uit de survey blijkt dat een belangrijk aantal van alle belangengroepen en middenveldorganisaties (ruim 31%) te laat haar memorandum verstuurde, dus na de vastgestelde deadline.

Partij	Gehanteerde deadline*
CD&V	28 februari 2014
N-VA	10 maart 2014
Sp.a	19 februari 2014
Open VLD	26 maart 2014
Vlaams Belang	15 maart 2014
Groen	17 februari 2014

*Na deze deadline konden ontvangen verkiezingsmemoranda in principe geen impact meer hebben op de inhoudelijke keuzes en vormgeving van het verkiezingsprogramma. Tenzij de deadline met het einde van een maandhelft samenviel, werd afgekapt op de volledige maandhelft voorafgaand op deze waarin de deadline viel.

Het feit dat Open VLD een deadline hanteerde die ver achter de andere lag, verklaart een deel van die hogere 'tijdigheid'. Hetzelfde gaat op voor N-VA. Vlaams Belang echter hanteerde ook een relatief late deadline, nochtans is de tijdigheid voor deze partij het kleinst. CD&V, Sp.a en Groen scoren een vergelijkbaar niveau. Hun deadlines lagen alle in de tweede helft van februari.

	Tijdig	% Tijdig	Te laat	Totaal
CD&V	88	64,71%	48	136
N-VA	101	74,81%	34	135
Open VLD	109	79,56%	28	137
Sp.a	76	57,58%	56	132
Groen	84	61,31%	53	137
Vlaams Belang	40	71,43%	16	56
Totaal	498		235	733
Percentage	67,94%		32,06%	

Belangrijke noot: de aantallen tijdig geleverde verkiezingsmemoranda correleren sterk positief met de totale impactscore voor de verkiezingen (cf. supra) (Pearson $R^2=0,766$). Met andere woorden, hoe meer memoranda op tijd bij de partijen arriveren, hoe groter de programmatische impact ervan op de verkiezingsprogramma's ingeschat kan worden –althans op basis van de perceptie van de honderd hier bevraagde belangengroepen en middenveldorganisaties.

Appendix 2: Onderstaande tabel vat de rangschikking voor wat *de totale samengestelde beïnvloeding* betreft samen.

Totale beïnvloeding	Impact op programma Vlaams	Impact op programma Federaal	Impact op het Vlaams regerakkoord	Impact op het federaal regerakkoord	Impact op de beleidsbrieven Vlaams	Impact op de beleidsbrieven federaal	TOTAAL	Totaal VK-periode
(rangschikking op basis van het aantal observaties in alle hierboven opgenomen analyses)								
Cavaria vzw	3+3	3+3	1+0	1+0	2+3	0+3	22	12
Voka	2+0	2+0	0+3	0+3	0+3	0+6	19	4
Zorgnet-Icuro	3+0	3+0	0+3	0+3	0+3	0+3	18	6
Groep Touring	3+0	3+0	1+0	1+0	3+0	3+0	14	6
FOV	1+3	4+0	1+0		2+0		14	8
OVV	0+6	0+6					12	1
Horeca Vlaanderen	2+3		1+0		2+3		11	5
Vlaamse Sportraad	0+3		0+3		0+3		9	3
APB (Algemene Pharmaceutische Bond)	0+3	0+3				1+0	7	6
VRWI	3+0	1+0	1+0		1+0		6	4
Orde van Vlaamse Balies		4+0		1+0		1+0	6	4
BOS+	2+3						5	5
Comeos		0+3	1+0			1+0	5	3
Forum voor Amateurlunten	2+3						5	2
VGSO	1+3						4	4
Sensoa vzw	2+0	2+0					4	4
Vluchtelingewerk Vlaanderen	1+3						4	4
NSZ	1+0	2+0					3	3
Welzijnszorg vzw	1+0	2+0					3	3
Netwerk Duurzame Mobiliteit		0+3					3	3
Vlaamse Havencommissie	2+0				1+0		3	2
CM	1+0	1+0			1+0		3	2
Beweging.net	1+0		1+0		1+0		3	1
OR.C.A				1+0	1+0		2	
FEPEG			1+0				2	
Ieders stem telt	1+0	1+0					2	5
Fietzersbond	1+0	1+0					2	2
Verenigde Eigenaars	2+0						2	2
Geneeskunde 3 ^{de} Wereld	1+0	1+0					2	2
Samenlevingsopbouw	1+0	1+0					2	2
Ziekenzorg CM	1+0	1+0					2	2
Onafhankelijk Leven	1+0				1+0		2	1
OVSG	1+0		1+0				2	1
Plan België						1+0	1	
SariV			1+0				1	
Samenhuizen	1+0						1	1
REScoop	1+0						1	1
Vlaams Welzijnsverbond	1+0						1	1
Belgian Offshore Platform	1+0						1	1
BTB-ABVV		1+0					1	1
Bond Beter Leefmilieu		1+0					1	1
Pax Christi Vlaanderen		1+0					1	1

Legende: 1=eerder een sterke impact; 3=een heel sterke (volledige) impact. Een score '3+3' leest dus: 3 maal een sterke impact en 1 maal een volledige impact; een score '1+0' = 1 maal een sterke impact en geen heel sterke (volledige) impact

Appendix 3: Partij-belangengroepencontacten tijdens de regeringsformatie

Contact tijdens de regeringsformatie (opmaak Regeerakkoord)	CD&V	N-VA	Open VLD	Sp.a	Groen	Vlaams Belang	Totaal
Totaal	60	42	37	13	14	1	139
Aandeel in het totaal	43,17%	30,22%	26,62%	9,35%	10,07%	0,72%	

De vraag luidde: “Met welke (Vlaamse of federale) meerderheidspartijen heeft de belangengroep of organisatie die u vertegenwoordigt contact gehad om de regeringsvorming mee te beïnvloeden?” Meerdere partijen mogelijk. Antwoorden met 'Ja', 'Neen' of 'Weet niet'. We geven enkel de ‘ja’-antwoorden weer. (*multiple respons sets*)

Annex 1: Overzicht van deelnemers aan deze survey (dd. 27/02/2017)

<i>Naam van de belangengroep, middenveldorganisatie, beweging of vereniging:</i>	<i>Uw functie in de organisatie:</i>
Joetz vzw (Socialistische Mutualiteit Jongeren)	Nationaal verantwoordelijke
ACLVB	Directeur
Boerenbond/Landelijke Gilden	Directeur
Gezinsbond vzw	hoofd studiedienst
Vluchtelingenwerk Vlaanderen	Beleidsmedewerker Bescherming
Zorgnet-Icuro	Adviseur communicatie & directielid
FOV - federatie sociaal-cultureel werk	directeur
VLVO vzw	bestuurder
VGSO	voormalig vice-voorzitter
GO! Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap	(voormalig) beleidsadviseur / Beleidsadviseur
Alzheimer Liga Vlaanderen	Directeur
febeg	directeur generaal
FedOS vzw	Verantwoordelijke beleid en projecten
International Chamber of Commerce in Belgium	Secretary General
Groep Maatwerk	directeur
ARGUS	directeur
Vlaamse Ouderenraad vzw	Stafmedewerker advisering
Fietsersbond VZW	Algemeen directeur / Coördinator Beleid
Vrede vzw	coördinator
Vormingplus Waas-en-Dender	coördinator (tot 31/03/2015)
Vlaamse Volksbeweging	stafmedewerker
Pasar vzw	algemeen secretaris
RECREAD federatie van recreatieondernemers vzw	afgevaardigd bestuurder

Kinderrechtencoalitie Vlaanderen	coördinator
VLARIO	Directeur
Agoria	Directeur Marketing & Communicatie
BBTK-federaal	Communicatieverantwoordelijke
Samenlevingsopbouw West-Vlaanderen	beleidsmedewerker
REScoop.eu	voorzitter
ACOD	stafmedewerker communicatie
straten-generaal	secretaris
EVA vzw	teamcoach
Beweging.net	Hoofd Studiedienst
Mobiel 21	Manager / Teamleider Communicatie en Beleid
11.11.11	Diensthooft Beleidsdienst
Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek, Archief & Documentatie (VVBAD)	coördinator
Federgon	algemeen directeur
Vlaams Huurdersplatform vzw	Coördinator
Vlaamse Raad voor Wetenschap en Innovatie	Algemeen Secretaris
Caritas Vlaanderen	Stafmedewerker Armoede
VAD, Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen vzw	directeur
Suggnomè Forum voor herstelrecht en bemiddeling vzw	Coördinator (inhoudelijk)
Taxistop vzw	Projectverantwoordelijke
VBS (Verbond Belgische Specialististen)	Voorzitter AVS (Vlaamse vleugel) Ondervoorzitter VBS
Unizo	Gedelegeerd bestuurder
ODVB-VLVO	ONDERVOORZITTER
Febecoop	directeur
GOKINZO Vlaanderen	woordvoerder en coördinator
Vzw De Link	verantwoordelijke opleiding
Pfizer nv	Directeur Corporate Affairs & Communicatie
Vlaams Welzijnsverbond	stafmedewerker welzijnsbeleid

vzw Steunpunt Jeugdhulp	Algemeen directeur
BioForum Vlaanderen	directeur
Welzijnszorg vzw	stafmedewerker politiek beleid
Samenhuizen vzw	medewerker
Vereniging voor Social Profit Ondernemingen - Verso	Directeur
TLV	Secretaris Generaal
Sensoa VZW	directeur
De Wakkere Burger vzw	coördinator
Netwerk Duurzame Mobiliteit	Beleidsmedewerker
Ziekenzorg CM vzw	Directeur
Bond Beter Leefmilieu	Directeur / Beleidscoördinator
Algemene Unie van Verpleegkundigen van België (AUVB-UGIB-AKVB)	coördinator
HUURpunt vzw	Coördinator
West-Vlaamse Milieufederatie vzw	Coördinator
Sector Samenlevingsopbouw	Beleidsmedewerker
Chirojeugd Vlaanderen	Nationaal Secretaris
BOS+	Directeur
OKRA Trefpunt 55-plus	Adjunct Algemeen secretaris
Masereelfonds	nationaal coördinator
Provinciaal Onderwijs Vlaanderen	Directeur
Ani-Zoo	Algemeen Directeur
Verenigde Eigenaars	directeur
SST vzw	directeur
Geneeskunde voor de Derde Wereld (G3W)	Coördinator Partnerwerking
NSZ (Neutraal Syndicaat voor Zelfstandigen)	communicatieverantwoordelijke
Comeos	Head of Regulatory Affairs
Febetra	directeur
Coopkracht - koepel van de coöperaties in Vlaanderen	Coordinator/Directeur
Voka	Secretaris-generaal

Vlaamse actieve senioren vzw	Algemeen voorzitter / Coördinator
Forum voor Amateurkunsten	Stafmedewerker beleid, belangenbehartiging & onderzoek
Kwadraet	Directeur
UNICEF België	Child rights officer
Orde van Vlaamse Balies	Stafmedewerker studiedienst
Onafhankelijk Leven vzw	Woordvoerder / beleidsmedewerker
absoluut vzw	algemeen coördinator
Mobiel 21	Teamleider Communicatie en Beleid
Vormingplus Waas-en-Dender	Coördinator
Zicht op Cultuur ²	Coördinator
Autopia vzw	coordinator
BTB - ABVV	Co Voorzitter
Pax Christi Vlaanderen	algemeen secretaris
Ryckelvelde vzw	coordinator
Slechtzienden en Blinden Platform Vlaanderen vzw	Coördinator
Toemeka vzw - beweging voor een verstaanbare samenleving	directeur
OPDOSS vzw - AHOSA vzw	bediende
deMens.nu / Unie Vrijzinnige Verenigingen vzw	directeur Studie en Onderzoek
LNMC	secretaris
KOMOSIE vzw	Stafmedewerker beleid
Steunpunt Lokale Natwerken (SLN)	stafmedewerker
Federatie van Diensten voor Geestelijke gezondheidszorg (FDGG)	Directeur
Onderwijskoepel steden en gemeenten (OVSG)	Algemeen Directeur
Actie Dorpen Roemenië-Vlaanderen	educatief medewerker
Vlaamse Havencommissie	Secretaris
KVG vzw	Algemeen Secretaris
Responsible Young Drivers Vlaanderen vzw	Directeur
OR.C.A. vzw	coördinator
Plan België	Beleidsmedewerker

Ieders Stem Telt	Stafmedewerker inhoud
Groep Touring	corporate spokesperson
Vlaamse Sportraad	Lid van het dagelijks bestuur - vertegenwoordiger van de recreatiesport
Vredesactie	stafmedewerker
Action Zoo Humain	Communicatiemedewerker
Fedito BXL	Communicatiemedewerker
çavaria vzw	coördinator
Documentatiecentrum RoSa vzw	Directeur
REScoop.Vlaanderen	Via lidmaatschap van Ecopower werk ik mee aan standpuntbepaling van REScoop.Vlaanderen
Huisvesting Het Volk	directeur
SARIV	Secretaris
Federatie toeristische industrie	secre gen
Christelijke Mutualiteiten (CM)	Beleidsadviseur Zorg
Algemene Unie der Verpleegkundigen van België	Voorzitter
NUOD Financiën	verantwoordelijke
APB	Ondervoorzitter
Belgische Federatie Brandstoffenhandelaars vzw (BRAFCO)	Algemeen Directeur
Belgian Offshore Platform	Secretaris-generaal
Vlaamse Scholierenkoepel	beleidsmedewerker
Horeca Vlaanderen	Afgevaardigd bestuurder